

Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία

Γ΄ Γυμνασίου

Τόμος 6ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και**

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ευαγγελία Λούβη *Επίκ.* καθηγήτρια
του Παντείου Πανεπιστημίου
Δημήτριος Χρ. Ξιφαράς, *Ιστορικός*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Άλκης – Νικόλαος Ρήγας
Αναπλ. καθηγητής του Παντείου
Πανεπιστημίου

Όλγα Καραγεώργου
Σχολικός Σύμβουλος
Μάρκος Ρενιέρης, *Εκπαιδευτικός*
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Κωνσταντίνα Κουτσουρούμπα,
Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Αναστασία Κυρκίνη – Κούτουλα
Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Δημήτριος Γιαννακόπουλος
Πάρεδρος ε.θ. Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
«ΕΛΛΗΝΙΜΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ –
MULTIMEDIA A.E.»

Εικόνα εξωφύλλου: Κωνσταντίνος
Βολανάκης, Τα εγκαίνια
της διώρυγας της Κορίνθου (1893),
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος,
Αθήνα.

ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΑΣΗΣ

Ομάδα εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ευαγγελία Λούβη
Δημήτριος Χρ. Ξιφαράς**

**Νεότερη και Σύγχρονη
Ιστορία**

Γ΄ Γυμνασίου

Τόμος 6ος

ΕΝΟΤΗΤΑ 46

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος

Η αφορμή και η έκρηξη του πολέμου Ο πόλεμος που αργότερα ονομάστηκε Β΄ Παγκόσμιος ξεκίνησε με τη γερμανική εισβολή στην Πολωνία την 1η Σεπτεμβρίου 1939. Αμέσως, Βρετανία και Γαλλία κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία. Έτσι, ξεκίνησε, είκοσι χρόνια μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ένας νέος πόλεμος στην Ευρώπη ο οποίος έμελλε να αποδειχθεί πολύ πιο καταστροφικός.

Οι επιχειρήσεις στην Ευρώπη, 1939-1941 Η Γερμανία κατόρθωσε, μεταξύ 1939 και 1941, να ελέγξει το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης. Περίπου ένα μήνα μετά την έκρηξη του πολέμου, ο γερμανικός στρατός

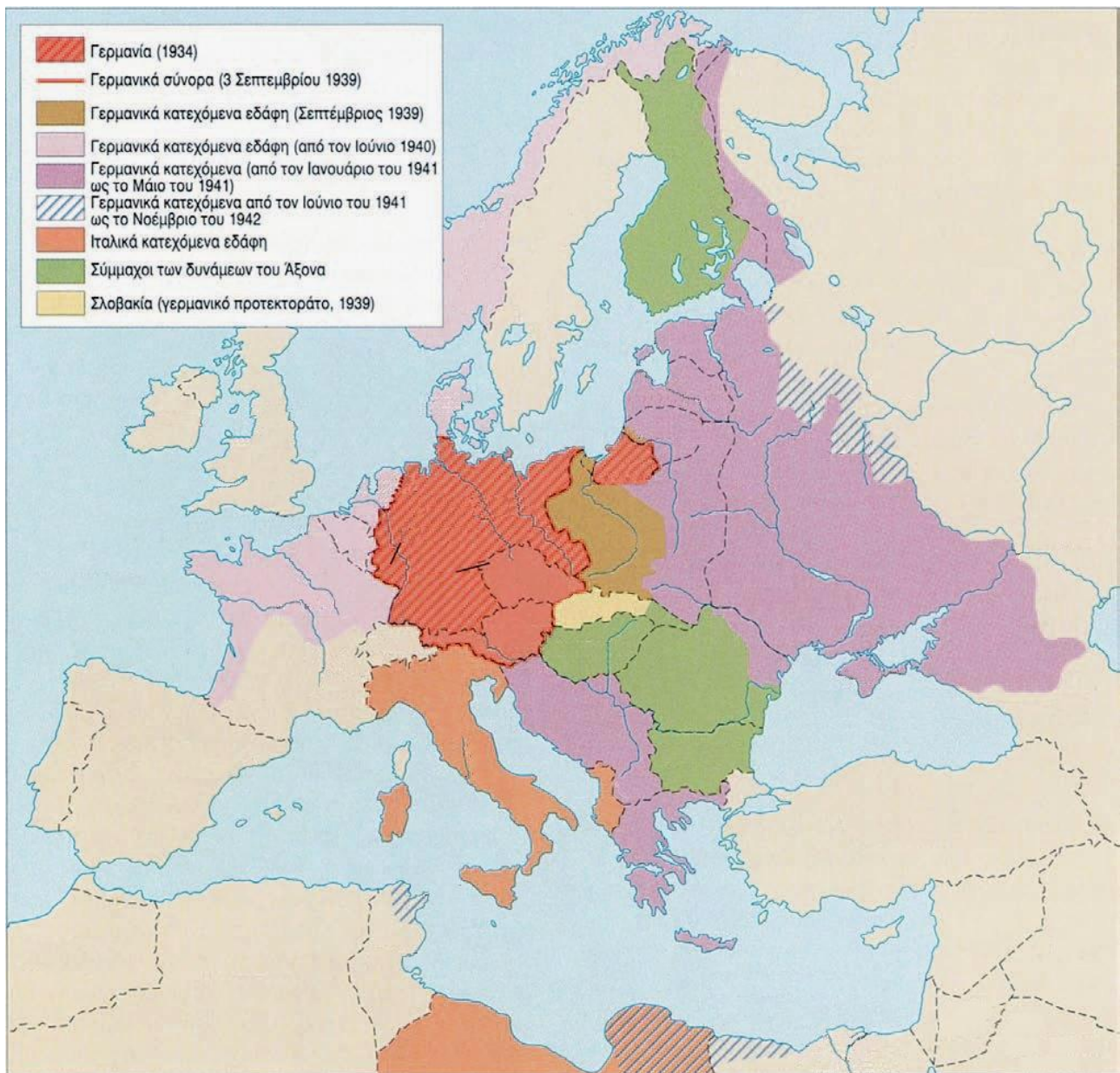
έλεγχε την Πολωνία, ενώ κάποια πολωνικά εδάφη στα ανατολικά είχαν καταληφθεί από τους Σοβιετικούς. Στη συνέχεια, εφαρμόζοντας την τακτική του πολέμου-αστραπή (Blitzkrieg), οι Γερμανοί κατέλαβαν τη Δανία, την Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, τη Νορβηγία και το Βέλγιο (Απρίλιος–Μάιος 1940), απ' όπου στράφηκαν εναντίον της Γαλλίας. Ο γαλλογερμανικός πόλεμος κράτησε μόνο δέκα ημέρες (5-14 Ιουνίου 1940). Μετά την ήττα και τη συνθηκολόγηση της Γαλλίας, ορισμένοι Γάλλοι με επικεφαλής τον στρατηγό Ντε Γκολ διέφυγαν στην Αγγλία, όπου και κήρυξαν την αντίσταση εναντίον των Γερμανών κατακτητών.

Επόμενος στόχος ήταν η Μ. Βρετανία. Η γερμανική αεροπορία βομβάρδισε μαζικά το Λονδίνο και

άλλες αγγλικές πόλεις (Αύγουστος–Οκτώβριος 1940) προετοιμάζοντας μεγάλη απόβαση στο νησί. Όμως, ο βρετανικός λαός με επικεφαλής τον πρωθυπουργό του *Ουίνστον Τσόρτσιλ*, που ονομάστηκε αργότερα «πατέρας της νίκης», δεν κάμφθηκε (μάχη της Αγγλίας).

Κατόπιν, οι Γερμανοί στράφηκαν στα Βαλκάνια, όπου κατάφεραν, με τη βοήθεια και της Βουλγαρίας, να καταλάβουν τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα (Απρίλιος 1941).

	Γερμανία (1934)
	Γερμανικά σύνορα (3 Σεπτέμβριος 1939)
	Γερμανικά κατεχόμενα εδάφη (Σεπτέμβριος 1939)
	Γερμανικά κατεχόμενα εδάφη (από τον Ιούνιο 1940)
	Γερμανικά κατεχόμενα (από τον Ιανουάριο του 1941 ως το Μάιο του 1941)
	Γερμανικά κατεχόμενα από τον Ιούνιο του 1941 ως το Νοέμβριο του 1942)
	Ιταλικά κατεχόμενα εδάφη
	Σύμμαχοι των δυνάμεων του Άξονα
	Σλοβακία (γερμανικό προτεκτοράτο, 1939)

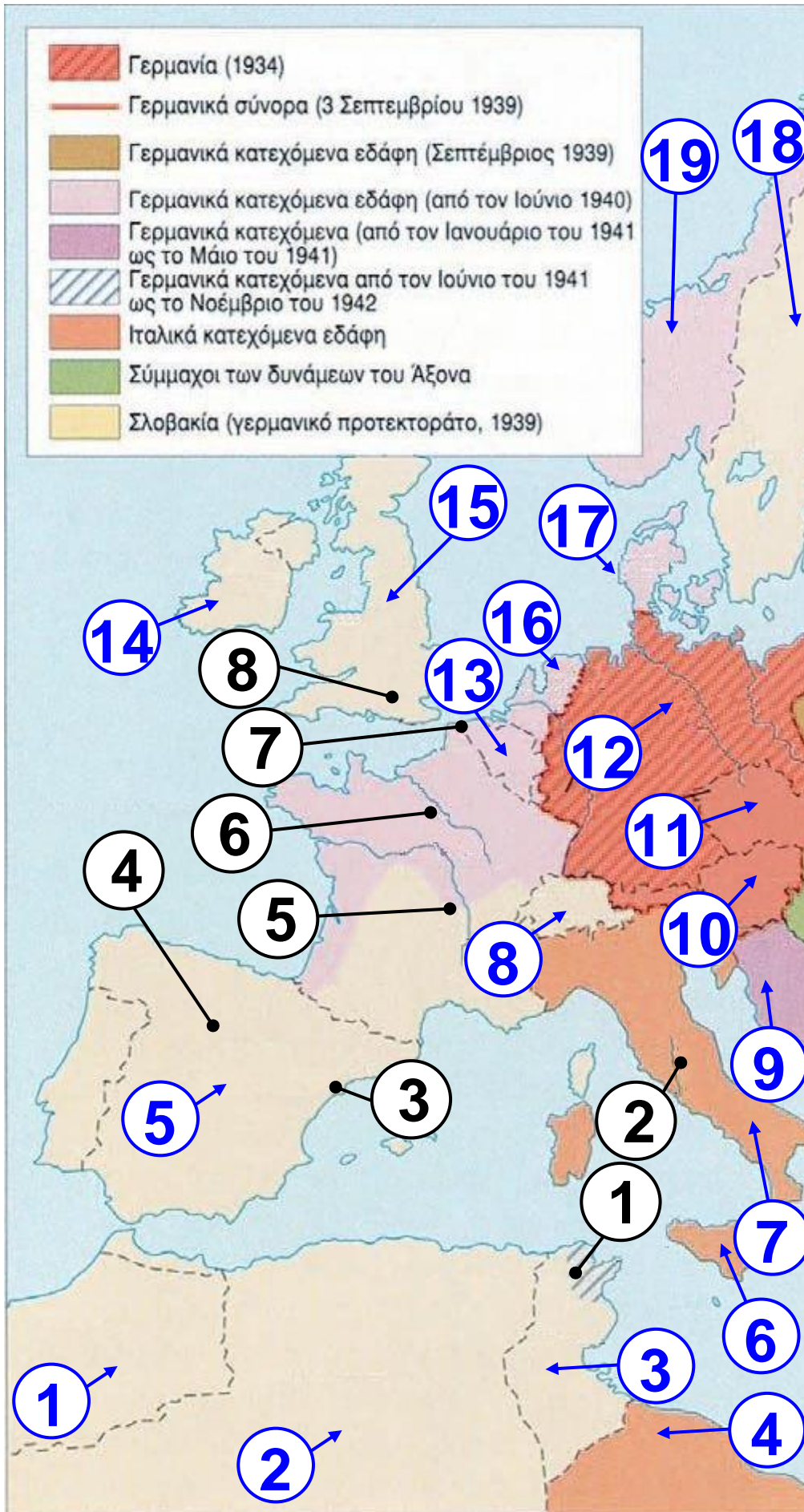
1. Η εξάπλωση της Γερμανίας και της Ιταλίας, 1934 - 1942.

ΚΡΑΤΗ

1. ΜΑΡΟΚΟ	11. ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ
2. ΑΛΓΕΡΙΑ	12. ΓΕΡΜΑΝΙΑ
3. ΤΥΝΗΣΙΑ	13. ΒΕΛΓΙΟ
4. ΛΙΒΥΗ	14. ΙΡΛΑΝΔΙΑ
5. ΙΣΠΑΝΙΑ	15. ΑΓΓΛΙΑ
6. ΣΙΚΕΛΙΑ	16. ΟΛΛΑΝΔΙΑ
7. ΙΤΑΛΙΑ	17. ΔΑΝΙΑ
8. ΕΛΒΕΤΙΑ	18. ΣΟΥΗΔΙΑ
9. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	19. ΝΟΡΒΗΓΙΑ
10. ΑΥΣΤΡΙΑ	

ΠΟΛΕΙΣ

1. Τύνιδα	5. Βισύ (Γαλλία του Βισύ)
2. Ρώμη	6. Παρίσι
3. Βαρκελώνη	7. Δουνκέρκη
4. Μαδρίτη	8. Λονδίνο

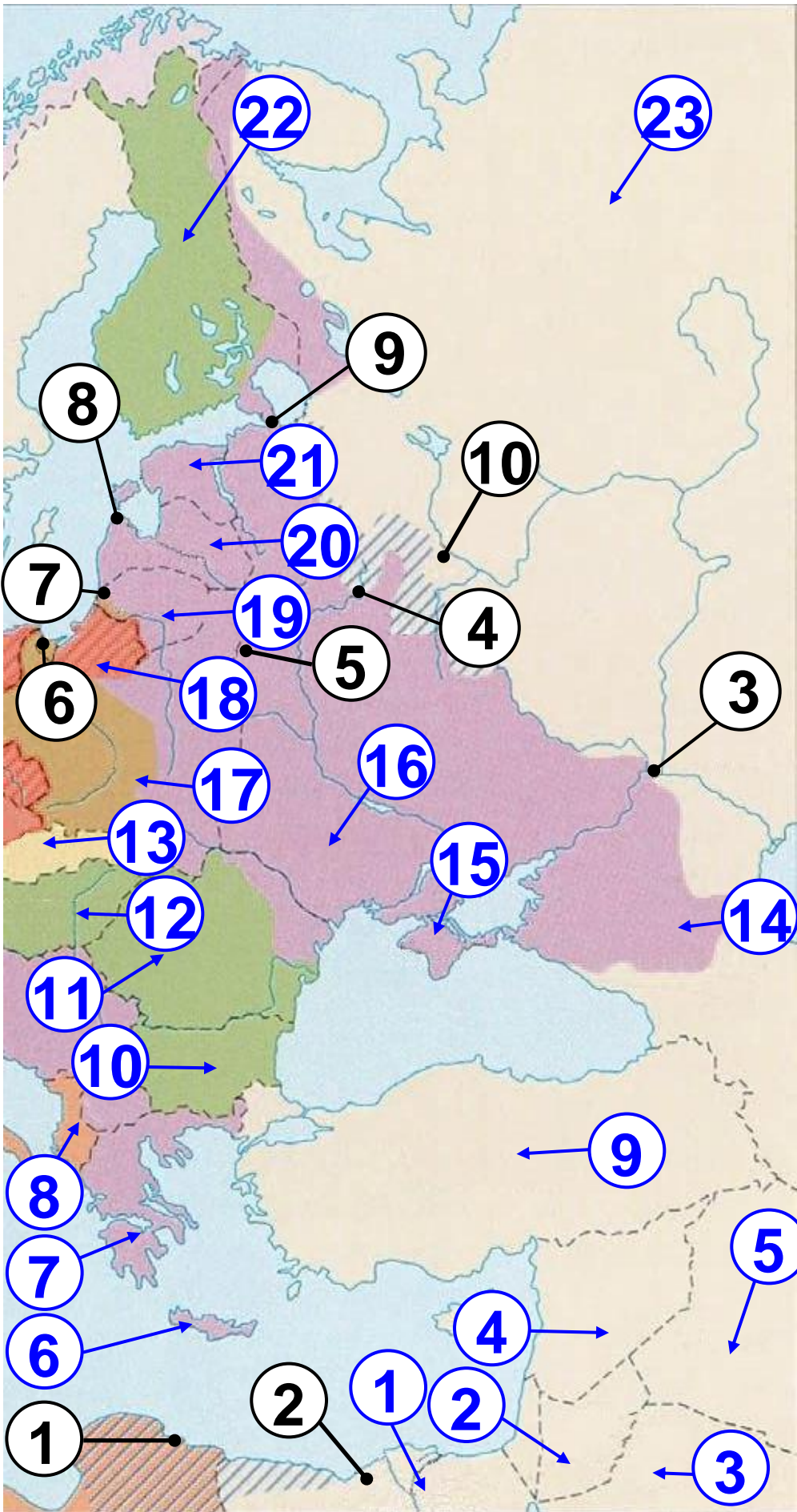

ΚΡΑΤΗ

1. ΑΙΓΥΠΤΟΣ	13. ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ
2. ΥΠΕΡ-ΙΟΥΡΔΑΝΙΑ	14. ΚΑΥΚΑΣΟΣ
3. Σ. ΑΡΑΒΙΑ	15. ΚΡΙΜΑΙΑ
4. ΣΥΡΙΑ	16. ΟΥΚΡΑΝΙΑ
5. ΙΡΑΚ	17. ΠΟΛΩΝΙΑ
6. ΚΡΗΤΗ	18. ΑΝΑΤ. ΠΡΩΣΙΑ
7. ΕΛΛΑΔΑ	19. ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ
8. ΑΛΒΑΝΙΑ	20. ΛΕΤΤΟΝΙΑ
9. ΤΟΥΡΚΙΑ	21. ΕΣΘΟΝΙΑ
10. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	22. ΦΙΛΑΝΔΙΑ
11. ΡΟΥΜΑΝΙΑ	23. ΕΣΣΔ
12. ΟΥΓΓΑΡΙΑ	

ΠΟΛΕΙΣ

1. Τομπρούκ	6. Ντάντσιχ
2. Αλ-Αλαμείν	7. Μέμελ
3. Στάλινγκραντ	8. Ρίγα
4. Σμολένσκ	9. Λένινγκραντ
5. Μινσκ	10. Μόσχα

Η οργάνωση της κατεχόμενης Ευρώπης Η κατακτημένη Ευρώπη οργανώθηκε σύμφωνα με τις αρχές του ναζισμού και τα συμφέροντα της χιτλερικής Γερμανίας. Οι οικονομικοί πόροι των κατακτημένων χωρών δεσμεύτηκαν και οι λαοί τους υπέστησαν συστηματική προπαγάνδα προκειμένου να αναγνωρίσουν την «ανωτερότητα» της ναζιστικής Γερμανίας. Στις περιπτώσεις που δεν φάνηκαν πρόθυμοι να υποταχτούν, αντιμετώπιστηκαν με βιαιότητα, βασανιστήρια και μαζικές εκτελέσεις. Κοινός παρονομαστής οι διώξεις εναντίον των Εβραίων και των Ρομά (τσιγγάνοι), που εξοντώθηκαν μαζικά. Ως αντίδραση γεννήθηκαν κινήματα αντίστασης που αμφισβήτησαν, συχνά ένοπλα, την κυριαρχία των κατακτητών.

1. Πεθαίνοντας στο Άουσβιτς: το Ολοκαύτωμα των Εβραίων

Οι Ρούντολφ Βρμπα και Άλφρεντ Βέτσλερ δραπέτευσαν, τον Απρίλιο του 1944, από το στρατόπεδο συγκεντρώσεως του Άουσβιτς. Δύο μήνες αργότερα δημοσίευσαν ένα κείμενο (Vrba-Wetzler Report) στο οποίο περιέγραφαν με λεπτομέρειες τη ζωή στο στρατόπεδο.

Το κρεματόριο περιλαμβάνει ένα μεγάλο θάλαμο, ένα θάλαμο αερίων και ένα φούρνο. Οι άνθρωποι συγκεντρώνονται στον μεγάλο θάλαμο, που χωρά περίπου 2000 άτομα. Εκεί υποχρεώνονται να βγάλουν τα ρούχα τους και δίνεται σε όλους ένα κομμάτι σαπούνι και μια πετσέτα σαν να πήγαιναν για λουτρό. Κατόπιν συγκεντρώνονται όλοι στον θάλαμο αερίων,

που σφραγίζεται ερμητικά. Τότε άνδρες των 55, που φορούν μάσκες αερίων, διοχετεύουν στην αίθουσα αέριο από τρία ειδικά ανοίγματα. Μετά από τρία λεπτά όλοι είναι νεκροί. Τα άψυχα σώματα μεταφέρονται, στη συνέχεια, στο φούρνο με κάρα για να καούν.

Πηγή: <http://www.spartacus-educational.com>

2. Το τελευταίο γράμμα ενός Γάλλου αντιστασιακού

Αγαπητή μου Μαμά,
απ' όλους που γνωρίζω εσύ θα με νιώσεις καλύτερα, γι' αυτό σου αφιερώνω τις τελευταίες μου σκέψεις. Μην κατηγορήσεις κανέναν άλλον για το θάνατό μου, γιατί εγώ ο ίδιος διάλεξα τη μοίρα μου.

Δεν ξέρω τι να σου γράψω, γιατί, αν και το μυαλό μου είναι καθαρό, δεν μπορώ να βρω τις σωστές λέξεις. Κατατάχτηκα στον Απελευθερωτικό Στρατό και πεθαίνω την ώρα που το φως της νίκης έχει αρχίσει ήδη να φέγγει [...] Πολύ σύντομα θα με τουφεκίσουν μαζί μ' άλλους είκοσι τρεις συντρόφους. Μετά τον πόλεμο πρέπει να διεκδικήσεις τα δικαιώματά σου για σύνταξη. Θα σ' αφήσουν να πάρεις τα πράγματά μου απ' τη φυλακή. Κρατάω μόνο τη φανέλα του Μπαμπά, γιατί δε θέλω το κρύο να με κάνει να τρέμω [...] Και πάλι σου λέω αντίο! Κουράγιο!

Ο γιος σου Spartaco Spartaca Fantana, εργάτης μεταλλουργίας 22 ετών, μέλος της γαλλικής αντίστασης.

Πηγή: E. J. Hobsbawm, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914-1991*, μτφρ. Β. Καπετανγιάννης θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 126.

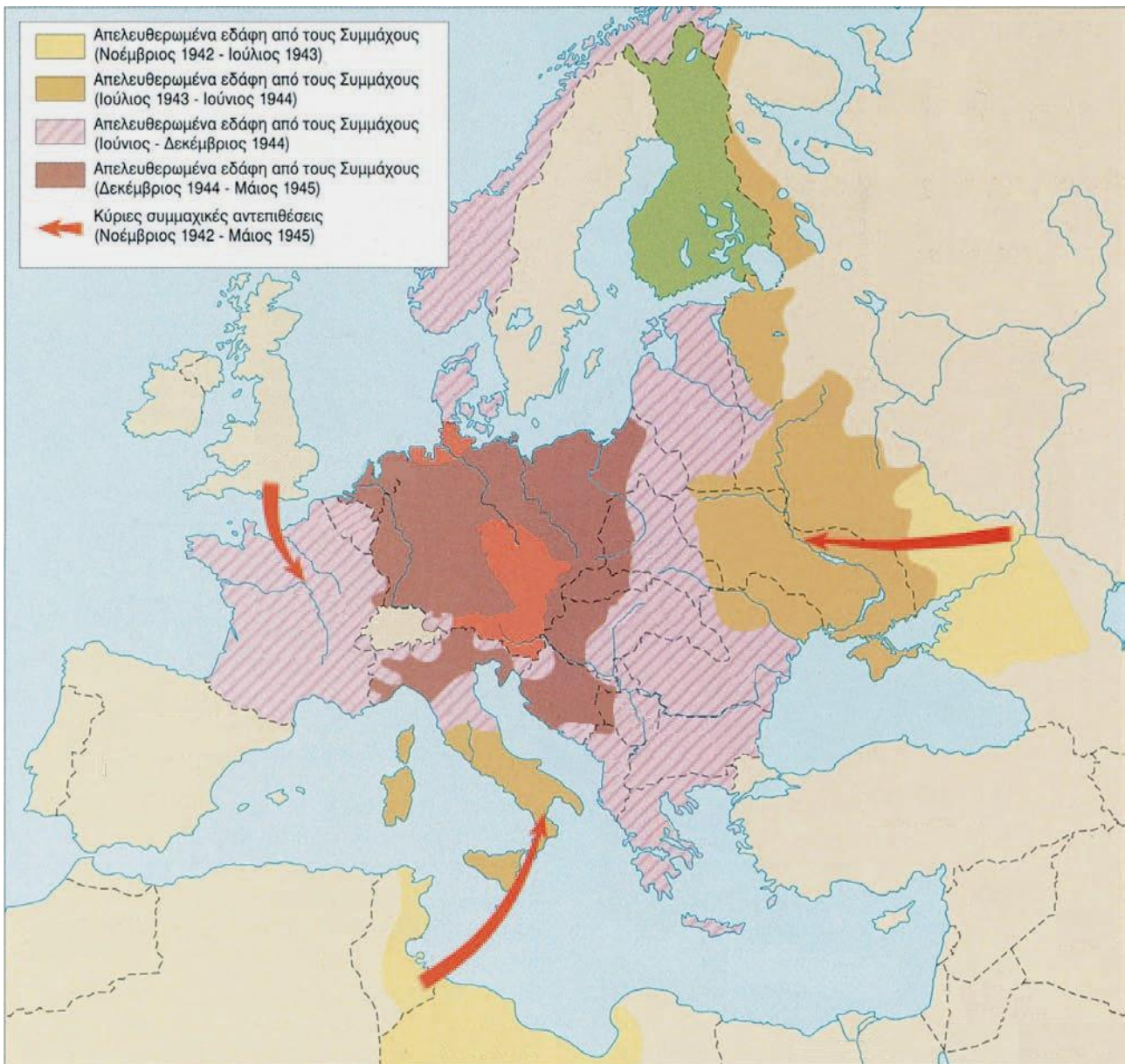
Η γερμανική επίθεση στη Σοβιετική Ένωση Τον Ιούνιο του 1941, γερμανικές δυνάμεις επιτέθηκαν στη Σοβιετική Ένωση φτάνοντας σε λίγες εβδομάδες στα περίχωρα του Λένινγκραντ (σημερινή Αγία Πετρούπολη) και της πρωτεύουσας Μόσχας δίχως, όμως, να καταφέρουν να καταλάβουν τις δύο πόλεις. Ο βαρύς χειμώνας που ακολούθησε ήταν εξουθενωτικός για τα γερμανικά στρατεύματα. Ωστόσο, νέα γερμανική επίθεση εκδηλώθηκε την άνοιξη του 1942. Στην καθοριστική μάχη του Στάλινγκραντ (Σεπτέμβριος 1942-

Φεβρουάριος 1943), οι Γερμανοί είχαν πάνω από 300.000 νεκρούς, τραυματίες και αιχμαλώτους και τελικά ηττήθηκαν από τον σοβιετικό στρατό. Έτσι, άρχισαν να υποχωρούν σε όλο το μήκος του μετώπου. Ήταν η αρχή του τέλους για τη χιτλερική Γερμανία.

Οι επιχειρήσεις στην Αφρική
Παράλληλα με τις επιχειρήσεις στην Ευρώπη, στην Αφρική οι Ιταλοί, με ορμητήριο τη Λιβύη, επιτέθηκαν στις αγγλικές δυνάμεις της Αιγύπτου με στόχο την κατάληψη της διώρυγας του Σουέζ, δίχως, όμως να τα καταφέρουν. Στο μέτωπο που διαμορφώθηκε στη Β. Αφρική, γερμανικά και ιταλικά στρατεύματα συγκρούστηκαν με συμμαχικές δυνάμεις (στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν και ελληνικές μονάδες). Τελικά, μετά από

πολύμηνες μάχες (Φεβρουάριος 1941- Μάιος 1943) οι σύμμαχοι επικράτησαν.

	Απελευθερωμένα εδάφη από τους Συμμάχους (Νοέμβριος 1942 - Ιούλιος 1943)
	Απελευθερωμένα εδάφη από τους Συμμάχους (Ιούλιος 1943 - Ιούνιος 1944)
	Απελευθερωμένα εδάφη από τους Συμμάχους (Ιούνιος - Δεκέμβριος 1944)
	Απελευθερωμένα εδάφη από τους Συμμάχους (Δεκέμβριος 1944 - Μάιος 1945)
	Κύριες συμμαχικές αντεπιθέσεις (Νοέμβριος 1942-Μάιος 1945)

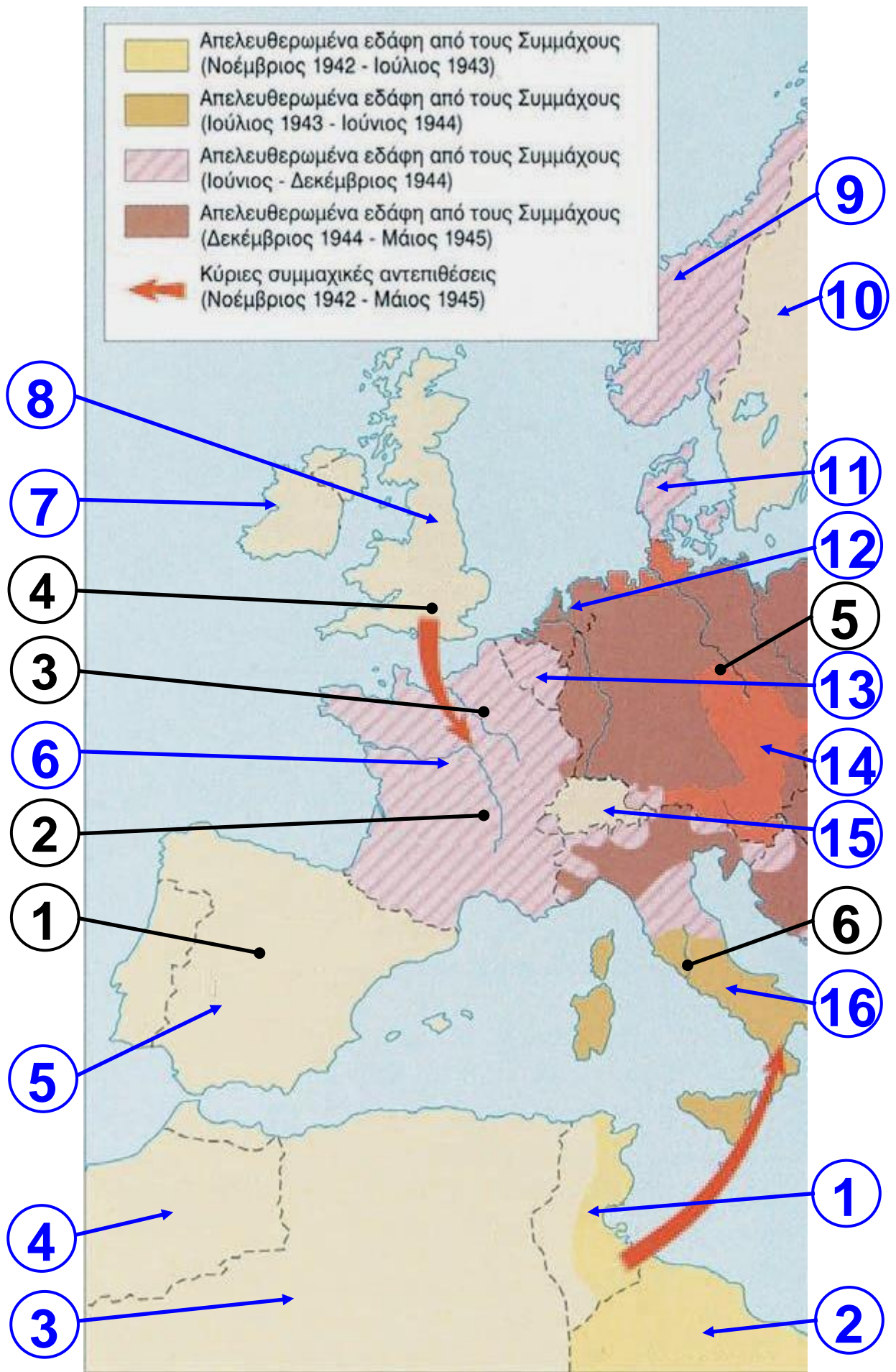
2. Η ήττα της Γερμανίας και της Ιταλίας, 1942-1944.

ΚΡΑΤΗ

1. ΤΥΝΗΣΙΑ	9. ΝΟΡΒΗΓΙΑ
2. ΛΙΒΥΗ	10. ΣΟΥΗΔΙΑ
3. ΑΛΓΕΡΙΑ	11. ΔΑΝΙΑ
4. ΜΑΡΟΚΟ	12. ΟΛΛΑΝΔΙΑ
5. ΙΣΠΑΝΙΑ	13. ΒΕΛΓΙΟ
6. ΓΑΛΛΙΑ	14. ΑΥΣΤΡΙΑ
7. ΙΡΛΑΝΔΙΑ	15. ΕΛΒΕΤΙΑ
8. ΑΓΓΛΙΑ	16. ΙΤΑΛΙΑ

ΠΟΛΕΙΣ

1. Μαδρίτη	4. Λονδίνο
2. Βισύ	5. Δρέσδη
3. Παρίσι	6. Ρώμη

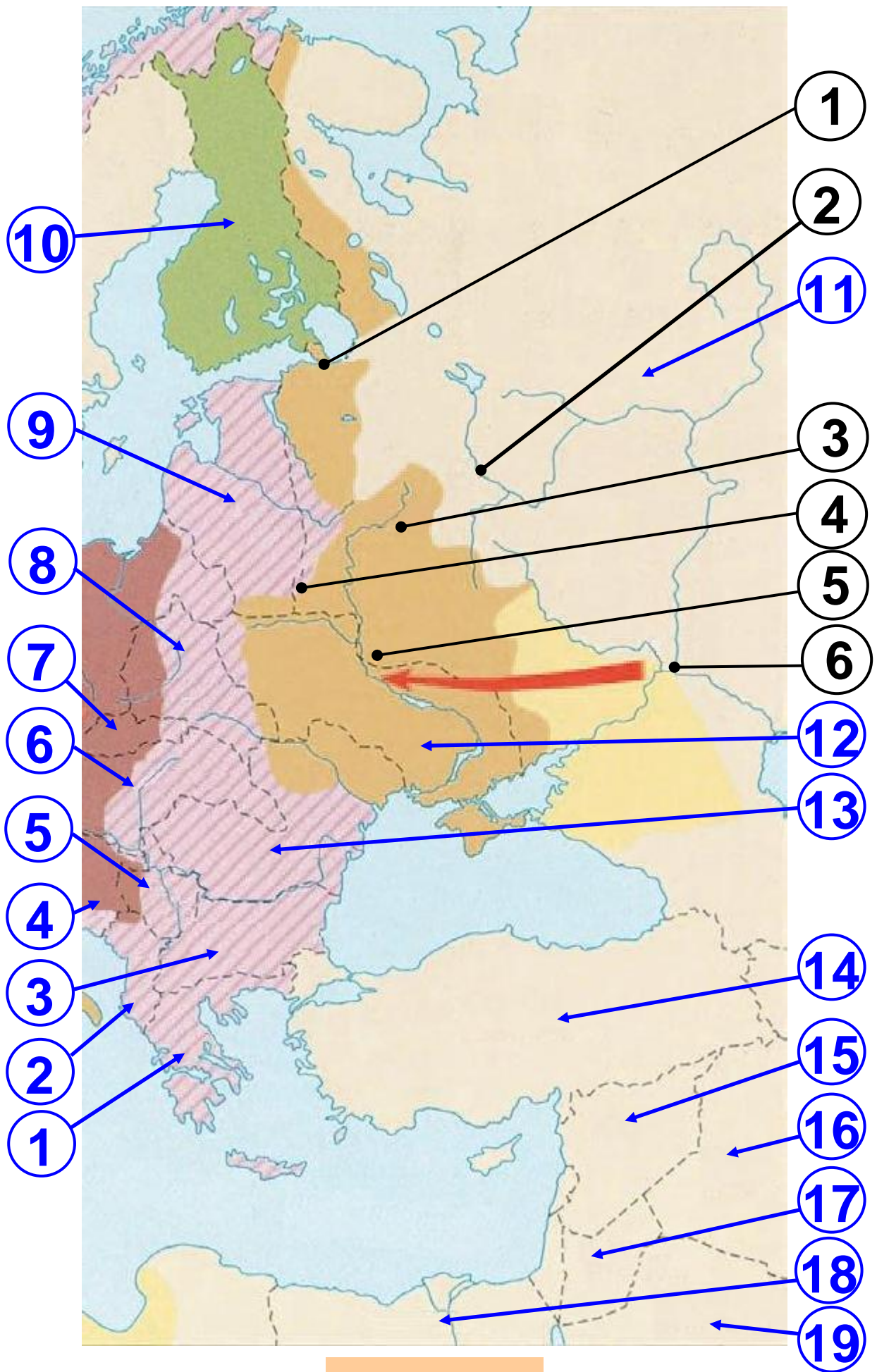

ΚΡΑΤΗ

1. ΕΛΛΑΔΑ	11. ΕΣΣΔ
2. ΑΛΒΑΝΙΑ	12. ΟΥΚΡΑΝΙΑ
3. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	13. ΡΟΥΜΑΝΙΑ
4. ΚΡΟΑΤΙΑ	14. ΤΟΥΡΚΙΑ
5. ΣΕΡΒΙΑ	15. ΣΥΡΙΑ
6. ΟΥΓΓΑΡΙΑ	16. ΙΡΑΚ
7. ΣΛΟΒΑΚΙΑ	17. ΥΠΕΡ- ΙΟΡΔΑΝΙΑ
8. ΠΟΛΩΝΙΑ	18. ΑΙΓΥΠΤΟΣ
9. ΟΣΤΛΑΝΤ	19. Σ. ΑΡΑΒΙΑ
10. ΦΙΛΑΝΔΙΑ	

ΠΟΛΕΙΣ

1. Λένινγκραντ	4. Μινσκ
2. Μόσχα	5. Κίεβο
3. Σμολένσκ	6. Στάλινγκραντ

Οι επιχειρήσεις στην Άπω Ανατολή Οι ΗΠΑ παρέμειναν ουδέτερες κατά τα δύο πρώτα χρόνια του πολέμου. Όταν, όμως, ιαπωνικά πολεμικά αεροπλάνα επιτέθηκαν εναντίον του αμερικανικού πολεμικού στόλου στο Περλ Χάρμπορ της Χαβάης (7 Δεκεμβρίου 1941), οι ΗΠΑ κήρυξαν τον πόλεμο τόσο στην Ιαπωνία όσο και στις δυνάμεις του Άξονα. Έτσι, και ο Ειρηνικός ωκεανός έγινε ένα από τα πολεμικά μέτωπα, και μάλιστα από τα πιο σκληρά.

Το τέλος του πολέμου Μόλις κρίθηκε ο πόλεμος στη Β. Αφρική, οι συμμαχικές δυνάμεις που μάχονταν εκεί αποβιβάστηκαν στην Ιταλία. Το φασιστικό καθεστώς κατέρρευσε και ο Μουσολίνι καθαιρέθηκε. Ο διάδοχός του, στρατάρχης Μπαντόλιο, έσπευσε να

υπογράφει ανακωχή (Σεπτέμβριος 1943), αλλά ο Μουσολίνι διέφυγε στη Β. Ιταλία, όπου σχημάτισε νέα κυβέρνηση, στηριγμένος σε γερμανικά στρατεύματα.

Στις 6 Ιουνίου 1944 ισχυρές συμμαχικές δυνάμεις υπό την ηγεσία του Αμερικανού στρατηγού Αϊζενχάουερ πραγματοποίησαν μία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου, την απόβαση στις ακτές της Νορμανδίας (ΒΔ Γαλλία). Παρά την αντίσταση των γερμανικών δυνάμεων, οι σύμμαχοι κατόρθωσαν μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1944 να έχουν απελευθερώσει τη Γαλλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία.

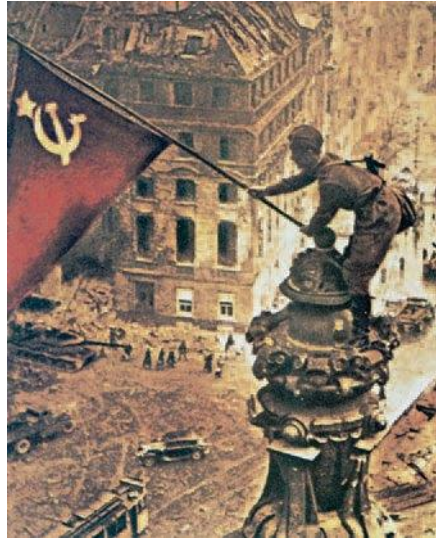
Παράλληλα, στα ανατολικά είχε ξεκινήσει, από τον Ιούνιο του 1944, μεγάλη σοβιετική αντεπίθεση. Τα γερμανικά στρατεύματα

3. Αμερικανοί στρατιώτες αποβιβάζονται στη Νορμανδία στις 6 Ιουνίου 1944.

των Βαλκανίων και της κεντρικής Ευρώπης, προκειμένου να μην εγκλωβιστούν, άρχισαν να υποχωρούν. Στις αρχές Μαΐου 1945 αμερικανικά, αγγλικά και γαλλικά στρατεύματα από τα δυτικά και σοβιετικά από τα ανατολικά βρισκόνταν έξω από το Βερολίνο. Ο Χίτλερ αυτοκτόνησε και η Γερμανία συνθηκολόγησε. Λίγο νωρίτερα είχε συλληφθεί και εκτελεστεί στην

Ιταλία ο Μουσολίνι από Ιταλούς αντιστασιακούς.

**4. Σοβιετικός στρατιώτης υψώνει
την κόκκινη σημαία στο Βερολίνο.
Η είσοδος σοβιετικών στρατευμάτων
στη γερμανική πρωτεύουσα,
στις 2 Μαΐου 1945, σήμανε την
ουσιαστική λήξη του πολέμου.**

**Στην Άπω Ανατολή, ωστόσο, η
Ιαπωνία συνέχιζε τον πόλεμο. Τότε
οι ΗΠΑ αποφάσισαν να βομβαρδί-
σουν τις ιαπωνικές πόλεις
Χιροσίμα και Ναγκασάκι με ένα νέο
όπλο, την ατομική βόμβα. Οι δύο**

**πόλεις ισοπεδώθηκαν στην κυριο-
λεξία και τριακόσιες χιλιάδες
άμαχοι σκοτώθηκαν ή έμειναν
ανάπηροι. Λίγο αργότερα η
Ιαπωνία συνθηκολόγησε και ο
πόλεμος τελείωσε και τυπικά.**

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος στον κινηματογράφο

✓ **Κ. Άνακιν, Α. Μάρτον, Μπ. Γουίκι,
Ντ. Ζανούκ, Η πιο μεγάλη μέρα του
πολέμου (1962).**

Κινηματογραφική απόδοση της
απόβασης στη Νορμανδία.

✓ **Μπλέικ Έντουαρντς, Τι έκανες
στον πόλεμο, μπαμπά; (1966).**

Δηκτική σάτιρα για τον Β΄
Παγκόσμιο πόλεμο.

✓ **Σάμιουελ Φούλερ, Οι τέσσερις της ηρωικής ταξιαρχίας (1979).**

Κλασικό, αντιπολεμικό αριστούργημα που παρουσιάζει την προσπάθεια του ανθρώπου να επιβιώσει μέσα στην παράνοια του πολέμου.

✓ **Στίβεν Σπίλμπεργκ, Η διάσωση του στρατιώτη Ράιαν (1997).**

✓ **Τέρενς Μάλικ, Λεπτή κόκκινη γραμμή (1998).**

Δύο αντιπολεμικές ταινίες που δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην επίδραση του πολέμου στον ψυχικό κόσμο και στις ισορροπίες των πολεμιστών.

✓ **Όλιβερ Χίρσμπιγκελ, Η πτώση (2004).**

Οι τελευταίες μέρες του Χίτλερ σε μια ταινία που δίχασε τη Γερμανία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Να διαλέξετε μια από τις κυριότερες πολεμικές επιχειρήσεις του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου (π.χ. μάχη της Αγγλίας, πολιορκία του Στάλινγκραντ, απόβαση στη Νορμανδία) και να συγκεντρώσετε πληροφορίες γι' αυτήν.**
- 2. Με αφορμή τη μελέτη της πηγής 2, να αναζητήσετε και να παρουσιάσετε στην τάξη σας πληροφορίες για το φαινόμενο της αντίστασης στην κατεχόμενη Ευρώπη.**
- 3. Διαθεματική δραστηριότητα: Να δείτε μία από τις ταινίες που προτείνονται παραπάνω και στη συνέχεια να την παρουσιάσετε στην τάξη σας.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 47

Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο

Η κατάληψη της Αλβανίας από την Ιταλία, το 1939, έφερε τον πόλεμο στα Βαλκάνια. Παράλληλα, κλιμακώθηκε η ιταλική επιθετικότητα εναντίον της Ελλάδας. Στις 15 Αυγούστου 1940 ιταλικό υποβρύχιο βύθισε στην Τήνο το ελληνικό πολεμικό πλοίο *Έλλη*. Αν και πολλά στοιχεία έδειχναν ότι ο ένοχος ήταν η Ιταλία, ο Μεταξάς τήρησε ήπια στάση επιδιώκοντας να αποφύγει τον πόλεμο.

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος Τα ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου 1940 η Ιταλία απαίτησε να γίνει δεκτή η είσοδος στρατευμάτων της στην Ελλάδα. Η άρνηση του Μεταξά

καταγράφηκε στη συνείδηση του ελληνικού λαού ως ΟΧΙ. Σήμερα, η 28η Οκτωβρίου αποτελεί εθνική γιορτή των Ελλήνων. Ταυτόχρονα ξεκίνησε η ιταλική εισβολή, που υποχρέωσε τις ελληνικές δυνάμεις σε υποχώρηση, μέχρι τα μέσα Νοεμβρίου 1940.

1. Έλληνες στρατιώτες κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο.

1. Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος μέσα από δύο μαρτυρίες στρατιωτών – λογοτεχνών

α. Το κρύο ήταν φοβερό, αφάνταστο. Από το κρύο αυτές τις ώρες

σου πονούσε κυριολεκτικά η ψυχή και σου 'ρχόταν, σα μωρό, να μπήξεις τα κλάματα, έτσι χωρίς να ξέρεις κι εσύ τι ζητάς και τι θα βγάλεις μ' αυτό. Απ' το περιορισμένο του χώρου δεν μπορούσες να κάνεις δυο βήματα και καθόσουν εκεί ακίνητος ξυλιασμένος έτσι σα να 'χει παγώσει κι αυτό το ίδιο το μυαλό σου, χτυπώντας μόνο από καιρό σε καιρό το 'να σου χέρι με τα' άλλο, έτσι σαν στο στίχο της απελπισίας του Σολωμού.

Γ. Μπεράτης *Το πλατύ ποτάμι (1946-47)*, Ερμής Αθήνα 1992, σ. 145.

β. Νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε ασταμάτητα, ένας πίσω απ' τον άλλο, ίδια τυφλοί. Με κόπο ξεκολλώντας το ποδάρι από τη λάσπη, όπου φορές εκατοβούλιαζε

ίσαμε το γόνατο. Επειδή το πιο συχνά ψιχάλιζε στους δρόμους έξω, καθώς μες στην ψυχή μας. Και τις λίγες φορές όπου κάναμε στάση να ξεκουραστούμε, μήτε που αλλάζαμε κουβέντα, μονάχα σοβαροί και αμίλητοι, φέγγοντας μ' ένα μικρό δαδί, μία–μία εμοιραζόμασταν τη σταφίδα. Ή φορές πάλι, αν ήταν βολετό, λύναμε βιαστικά τα ρούχα και ξυνόμασταν με λύσσα ώρες πολλές όσο να τρέξουν τα αίματα. Τι μας είχε ανέβει η ψείρα ως το λαιμό, κι ήταν αυτό πιο κι απ' την κούραση ανυπόφερτο.

Οδ. Ελύτης *Άξιον Εστί* (1960).

Ακολούθησε, όμως μια αληθινά ηρωική ελληνική αντεπίθεση κατά την οποία απελευθερώθηκαν όλα τα ελληνικά εδάφη που βρίσκονταν

υπό ιταλικό έλεγχο και επιπλέον καταλήφθηκαν οι πόλεις Κορυτσά, Μοσχόπολη, Πόγραδετς, Αργυρόκαστρο και Άγιοι Σαράντα. Έτσι, το μέτωπο μεταφέρθηκε σε βάθος εξήντα χιλιομέτρων μέσα στην Αλβανία. Ενώ συνέβαιναν αυτά, πέθανε ο Ι. Μεταξάς (τέλη Ιανουαρίου 1941), και ο Γεώργιος Β΄ διόρισε πρωθυπουργό τον Αλέξανδρο Κορυζή.

Στις αρχές Μαρτίου του 1941 οι Ιταλοί εξαπέλυσαν μεγάλη αντεπίθεση, γνωστή ως «εαρινή επίθεση». Συνάντησαν, ωστόσο, ισχυρή ελληνική αντίσταση, με αποτέλεσμα τα δεδομένα του πολέμου να μη διαφοροποιηθούν ουσιαστικά.

Παράλληλα, το ελληνικό πολεμικό ναυτικό έπληξε αρκετές φορές ιταλικά πλοία και προστάτευσε τις ελληνικές εφοδιοπομπές και τα

ελληνικά παράλια. Η ελληνική πολεμική αεροπορία, με τη βοήθεια λίγων βρετανικών αεροσκαφών, υποστήριξε τις χερσαίες επιχειρήσεις.

2. Γερμανικά άρματα μάχης κάτω από την Ακρόπολη.

Ο ελληνογερμανικός πόλεμος
Ενώ ο ελληνοϊταλικός πόλεμος
συνεχιζόταν, η Ελλάδα δέχτηκε και
γερμανική επίθεση τόσο από
γιουγκοσλαβικό έδαφος (οι ναζί
είχαν μόλις καταλάβει τη Γιουγκο-
σλαβία) όσο και από βουλγαρικό (η
Βουλγαρία ήταν σύμμαχος της

Γερμανίας). Οι Γερμανοί, αφού έκαμψαν την γενναία ελληνική αντίσταση, άρχισαν να κινούνται προς την Αθήνα, ενώ τα ελληνικά στρατεύματα της Αλβανίας διαλύονταν. Τότε, ο αντιστράτηγος *Τσολάκογλου* υπέγραψε, με δική του πρωτοβουλία, συνθηκολόγηση. Στις 27 Απριλίου 1941 οι Γερμανοί κατέλαβαν την Αθήνα.

Ο βασιλιάς, η κυβέρνηση και κάποιες ελληνικές και βρετανικές ένοπλες δυνάμεις υποχώρησαν στην Κρήτη, όπου η αντίσταση συνεχίστηκε για λίγο χάρη και στις ηρωικές προσπάθειες του κρητικού λαού (μάχη της Κρήτης). Στα τέλη Μαΐου 1941, ωστόσο, και η Κρήτη βρισκόταν υπό γερμανικό έλεγχο. Ο Γεώργιος Β' και η κυβέρνησή του κατέληξαν στο Κάϊρο, όπου και εγκαταστάθηκε η εξόριστη ελληνική

κυβέρνηση (κυβέρνηση του Καΐρου).

3. Η καταστροφή από τους ναζί του χωριού Κάνδανος στην Κρήτη.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος στην Τέχνη

...διαβάστε λογοτεχνία

✓ **Οδυσσέας Ελύτης, Άσμα ηρωικό
και πένθιμο για τον χαμένο
ανθυπολοχαγό (1945).**

✓ **Γιάννης Μπεράτης,**

Το πλατύ ποτάμι (1946-1947).

**Δύο έργα βασισμένα σε βιώματα
των δημιουργών τους από τον
ελληνοϊταλικό πόλεμο.**

...δείτε κινηματογράφο

✓ **Τάκης Κανελλόπουλος, Ουρανός
(1962).**

**Μια αντιπολεμική και ανθρώπινη
ματιά στον πόλεμο της Αλβανίας.**

2. Η πολεμική περίοδος 1940-1941 αφετηρία καταλυτικών εξελίξεων

Οι τελευταίες εβδομάδες του πολέμου στην Αλβανία ήταν εξαιρετικά πλούσιες σε πολιτικές διεργασίες στο επίπεδο των πολεμιστών του μετώπου και της κοινωνίας [...]. Η ρήξη ανάμεσα στην ελληνική κοινωνία και την ηγεσία της έγραψε τις ημέρες αυτές το πρώτο της κεφάλαιο. [...] Για τους εκατοντάδες χιλιάδες φαντάρους που πήραν το δρόμο του γυρισμού με τα πόδια [...], ο τρόπος της κατάρρευσης δεν άφηνε καμία αμφιβολία. Η στρατιωτική ηγεσία πρόδωσε, η πολιτική δραπέτευσε. Στην ατελείωτη πεζοπορία και στη μιζέρια που αντίκρισαν πίσω όσοι επέστρεψαν, τέτοιου είδους συμπεράσματα βρήκαν

σταθερά επιχειρήματα, έτσι ώστε να μεταβληθούν σε βαθιά ριζωμένη πεποίθηση και πολιτική κρίση.

Γ. Μαργαρίτης «Ο πόλεμος 1940-1941», *Ιστορία του νέου ελληνισμού*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, τόμ. 8ος σ. 30-32.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να μελετήσετε τις πηγές 1α, 1 β και την εικόνα 1. Κατόπιν να προσπαθήσετε να περιγράψετε την καθημερινότητα των Ελλήνων πολεμιστών κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο.
2. Να σχολιάσετε την εικόνα 3.
3. **Διαθεματική δραστηριότητα:** Να διαβάσετε το μυθιστόρημα του Γ. Μπεράτη *Το πλατύ ποτάμι* και να το παρουσιάσετε στην τάξη σας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 48

Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση

Η Κατοχή Η κατεχόμενη Ελλάδα χωρίστηκε σε τρεις ζώνες τη γερμανική (Κρήτη, Αττική, ορισμένα νησιά του Αιγαίου, το μεγαλύτερο τμήμα της Μακεδονίας), τη βουλγαρική (τμήμα της ανατολικής Μακεδονίας και Θράκη) και την ιταλική (η υπόλοιπη ηπειρωτική Ελλάδα, τα μη γερμανοκρατούμενα νησιά του Αιγαίου και τα Επτάνησα). Οι κατακτητές διόρισαν κυβέρνηση από Έλληνες συνεργάτες τους (δωσίλογοι) με πρωθυπουργό τον Γ. Τσολάκογλου, η οποία βασίστηκε, όσον αφορά τα πρόσωπα, στο καθεστώς Μεταξά. Επίσης επιβλήθηκαν μέτρα καταστολής

(απαγόρευση νυχτερινής κυκλοφορίας λογοκρισία, συλλήψεις βασανιστήρια, εκτελέσεις). Στην Α. Μακεδονία, η πολιτική εκβουλγαρισμού που επιχείρησαν να εφαρμόσουν οι Βούλγαροι φασίστες προκάλεσε εξέγερση των Ελλήνων η οποία αντιμετωπίστηκε με μαζικές εκτελέσεις. Οι εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας (Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Κέρκυρα κ.ά.) ξεκληρίστηκαν από τους ναζί.

Οι κατακτητές δέσμευσαν κάθε οικονομικό πόρο της Ελλάδας με αποτέλεσμα την έλλειψη ειδών πρώτης ανάγκης και την εμφάνιση φαινομένων *μαύρης αγοράς* (πώληση αγαθών σε υπερβολικά υψηλές τιμές). Η πείνα θέριζε τους ανθρώπους. Τον χειμώνα 1941-1942 υπολογίζεται ότι πέθαιναν κάθε μέρα περίπου 300 άνθρωποι

από πείνα μόνο στην Αθήνα. Το καλοκαίρι του 1942 έγιναν αποστολές τροφίμων από τον Ερυθρό Σταυρό, που ανακούφισαν κάπως τους Έλληνες.

1. Έλληνες Εβραίοι υφίστανται εξευτελισμούς από τους ναζί στη Θεσσαλονίκη.

Η Αντίσταση Η αντίσταση ξεκίνησε από νωρίς με μεμονωμένες ενέργειες. Η πιο εντυπωσιακή από αυτές υπήρξε η υποστολή της σημαίας των ναζί από την Ακρόπολη, στις 30 Μαΐου 1941, από δύο φοιτητές τον Μανόλη Γλέζο και τον

Απόστολο Σάντα. Η πράξη τους αποτέλεσε πλήγμα στο κύρος των κατακτητών.

Το φθινόπωρο του 1941 δημιουργήθηκαν οι πρώτες οργανώσεις αντίστασης.

2. Ρακένδυτα και πεινασμένα παιδιά της Κατοχής περιμένουν συσσίτιο.

1. Οι μορφές αντίστασης

Το ΕΑΜ κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 1942 ένα ολιγοσέλιδο κείμενο στο οποίο παρουσίαζε τις επιδιώξεις του. Συντάκτης του κειμένου ήταν ο παιδαγωγός Δημήτρης Γληνός.

Απόσπασμα από αυτό είναι το κείμενο που ακολουθεί.

Οι μορφές της πάλης είναι άπειρες. Αρχίζουν από τις πιο απλές ενέργειες [...] και φτάνουν ως την ένοπλη σύγκρουση στο πεδίο της μάχης. [...] Πρώτα–πρώτα η άρνηση κάθε συνεργασίας με τους ξένους. [...] Ν’ αποφεύγετε να τους μιλάτε, ν’ αποφεύγετε να δίνετε κάθε πληροφορία [...]. Κάθε δουλική προθυμία στην εξυπηρέτησή τους είναι εγκληματική. [...] Ν’ αποφεύγετε όσο μπορείτε κάθε συναλλαγή με τους ξένους καταχτητές, κάθε αγοραπωλησία. [...] Να κυνηγάτε και να στιγματίζετε όλους τους χαφιέδες τους προδότες, τους καταδότες, τους συνεργάτες της Γκεστάπο και των Καραμπινιέρων να τους περιβάλλετε με

την κοινή καταφρόνηση και με την απειλή της φοβερώτερης τιμωρίας. [...]

Περνώντας τώρα στην ενεργητική αντίσταση, πρέπει να αγωνίζεστε για τα δικαιώματά σας κάθε στιγμή [...]. Τα απεργιακά κινήματα είναι η σπουδαιότερη μορφή της ομαδικής πάλης και η αποτελεσματικότερη. [...] Αν σκύβαμε το κεφάλι θα είμαστε πεθαμένοι και ελεεινοί δούλοι του κατακτητή. [...] Μα η ενεργητική αντίσταση προχωρεί όλο και σε ανώτερες μορφές πάλης, φτάνοντας ως τον ανταρτοπόλεμο [...] και τέλος ως την μαζική ένοπλη αντίσταση, όταν θα παρουσιαστεί η κατάλληλη στιγμή.

Δ. Γληνού. *Τι είναι και τι θέλει το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο;*, Αθήνα 1942, σ. 59-62.

Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ), η μεγαλύτερη οργάνωση αντίστασης, ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) και τη συνεργασία μικρότερων αριστερών κομμάτων. Σύμφωνα με τις διακηρύξεις του, κύριοι σκοποί του ήταν η οργάνωση του αγώνα εναντίον των κατακτητών, αλλά και η διασφάλιση της δυνατότητας των Ελλήνων να επιλέξουν μόνοι τους, μετά την απελευθέρωση, τη μορφή διακυβέρνησης της χώρας.

Ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ) δημιουργήθηκε από τον συνταγματάρχη Ναπολέοντα Ζέρβα με σκοπό την απελευθέρωση της Ελλάδας και την εγκαθίδρυση μετά τον πόλεμο αβασίλευτης δημοκρατίας.

Παράλληλα, έδρασαν και διάφορες μικρότερες οργανώσεις, με σημαντικότερη ανάμεσά τους την *Εθνική Και Κοινωνική Απελευθέρωση* (ΕΚΚΑ), τη μόνη από αυτές που διέθετε ένοπλο τμήμα με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Δημήτρη Ψαρρό.

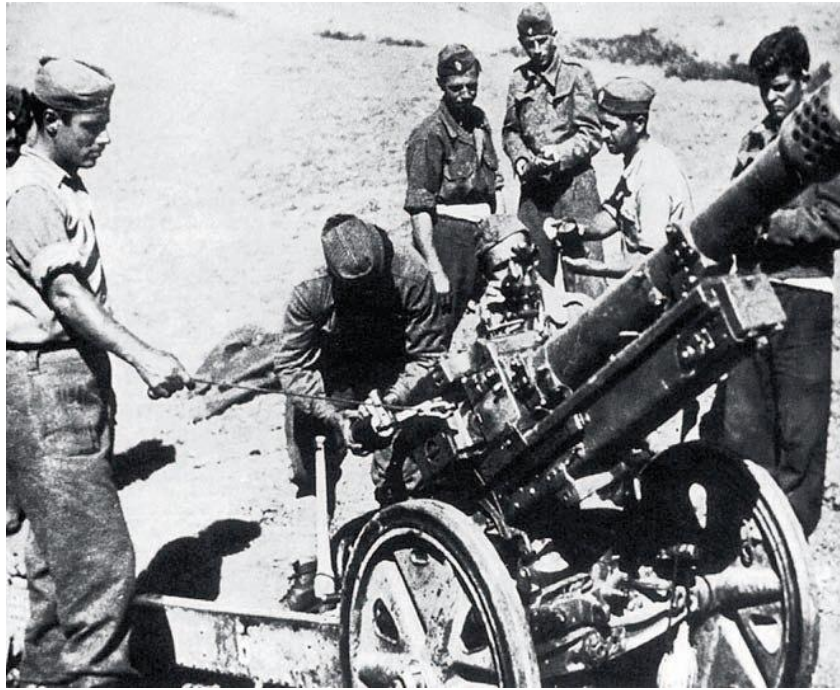
Τον Φεβρουάριο του 1942 ιδρύθηκε, με πρωτοβουλία του ΕΑΜ, ο *Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός* (ΕΛΑΣ). Στις αρχές Ιουνίου του 1942 μια ομάδα ανταρτών με επικεφαλής έναν κομμουνιστή γεωπόνο από τη Λαμία, τον Θανάση Κλάρα, που έγινε γνωστός με το αντιστασιακό ψευδώνυμο *Άρης Βελουχιώτης*, εμφανίστηκε στο χωριό Δομνίστα της Ευρυτανίας καλώντας σε ένοπλο αγώνα. Σύντομα ο Βελουχιώτης έγινε ο αναμφισβήτητος ηγέτης του ΕΛΑΣ.

Την ίδια περίπου εποχή έκαναν την εμφάνισή τους και ένοπλες ομάδες του ΕΔΕΣ. Τμήματα του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ μαζί με Βρετανούς καταδρομείς ανατίναξαν, το Νοέμβριο του 1942, τη γέφυρα του Γοργοπόταμου (νότια της Λαμίας), διακόπτοντας τον εφοδιασμό του γερμανικού στρατού της Αφρικής μέσω Ελλάδας.

Παράλληλα, αναπτύχθηκε η αντίσταση και στις πόλεις. Τον Απρίλιο του 1942 απεργία των υπαλλήλων των τηλεπικοινωνιών, από τις πρώτες στην κατεχόμενη Ευρώπη, υποχρέωσε τις αρχές να προβούν σε παροχές. Επίσης, μεγάλη γενική απεργία, τον Ιανουάριο του 1943, εμπόδισε τις αρχές κατοχής να στείλουν Έλληνες στη Γερμανία για εργασία. Την ίδια εποχή, η κηδεία του

Κωστή Παλαμά έγινε αφορμή για ένα ακόμη ογκώδες συλλαλητήριο κατά των κατακτητών. Σε αυτές τις κινητοποιήσεις ιδιαίτερη υπήρξε η συμμετοχή της νεολαίας κυρίως μετά την ίδρυση, με απόφαση του ΕΑΜ, της *Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων* (ΕΠΟΝ).

Πολλές Ελληνίδες πήραν μέρος στον αγώνα εναντίον των κατακτητών. Μερικές, μάλιστα, έγραψαν με αίμα τη δική τους ιστορία αντίστασης. Η Ηλέκτρα Αποστόλου, η Λέλα Καραγιάννη, η Ηρώ Κωνσταντοπούλου και η Παναγιώτα Σταθοπούλου είναι μερικά μόνο παραδείγματα γυναικών που θυσιάστηκαν. Επίσης, αρκετές γυναίκες εντάχθηκαν στα ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ.

3. Ιταλικό πυροβόλο, λάφυρο στα χέρια μαχητών του ΕΛΑΣ.

2. Η Ελληνίδα στον αγώνα για εθνική και κοινωνική ελευθερία

«Δεν ντρέπεστε να βγαίνετε κι εσείς οι γυναίκες στα πεζοδρόμια αντί να κάθεστε στο σπίτι σας να κοιτάξετε τα παιδιά σας», είπε κάποιος ασυνείδητος «Έλληνας» σε μια νέα. Κι αυτή τον κοίταξε με περιφρόνηση και του απάντησε: «Οι Ελληνίδες δεν μπορούν να είναι

σκλάβες και μάνες σκλάβων.
Σήμερα ο προορισμός μας είναι ο
αγώνας για τη ζωή και τη λευτεριά
όλων των παιδιών της Ελλάδας». Με το στόμα της απαντούν όλες οι
Ελληνίδες.

«Ηρωίδες του '43», *Γυναικεία
δράση*, 25-3-43.

*Πηγή: Τ. Βερβενιώτη, Η γυναίκα της
Αντίστασης, Οδυσσέας Αθήνα 1994,
σ. 275-276.*

3. Οι μαζικές εκτελέσεις και τα τάγματα ασφαλείας

Με την είσοδο του 1944, η
πρακτική των μαζικών εκτελέσεων
γενικεύτηκε. [...] Πολύ δύσκολα
βρίσκεται περιοχή της Ελλάδας
που να μην έχει τη δική της μερίδα

σε αυτή τη θανατηφόρα λαίλαπα. Ο συνολικός αριθμός των θυμάτων είναι ακόμα δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Οι διαρκείς εκτελέσεις σε μικρή κλίμακα δεν καταγράφονταν, όπως δεν καταγραφόταν μεγάλο ποσοστό του «μεριδίου» των ταγμάτων ασφαλείας και των άλλων παραστρατιωτικών, αστυνομικών ή άλλων σχηματισμών των συνεργατών του κατακτητή, εξαιρετικά θανατηφόρων στις επιδρομές τους.

Γ. Μαργαρίτης, «Η ένοπλη Αντίσταση», *Ιστορία του νέου ελληνισμού*, Ελληνικά Γράμματα, τόμ. 8ος, σ. 141-142.

Μαζικά αντίποινα και τάγματα ασφαλείας Αντιμέτωποι με την κλιμάκωση της αντίστασης, οι κατακτητές έκαναν, σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, μαζικές εκτελέσεις αμάχων ως αντίποινα. Τον Δεκέμβριο του 1943, οι ναζί έκαψαν τα Καλάβρυτα και εκτέλεσαν περίπου 1.100 κατοίκους τους ενώ τον Αύγουστο του 1944, μετά από μπλόκο, εκτέλεσαν δεκάδες κατοίκους στην Κοκκινιά του Πειραιά. Επιπλέον, οι κατακτητές σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις δωσίλογων, δημιούργησαν τα *τάγματα ασφαλείας*, ένοπλα σώματα Ελλήνων που χρησιμοποιήθηκαν εναντίον του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ και αμάχων.

Η «ελεύθερη Ελλάδα» Οι περιοχές της Ελλάδας που χάρη στην Αντίσταση δεν ελέγχονταν από

τους κατακτητές ονομάστηκαν «ελεύθερη Ελλάδα». Εκεί, με πρωτοβουλία του ΕΑΜ, η τοπική αυτοδιοίκηση πέρασε στον έλεγχο των κατοίκων, ιδρύθηκαν λαϊκές επιτροπές για την εκπαίδευση, την κοινωνική πρόνοια και την ασφάλεια, λαϊκά δικαστήρια με αιρετούς δικαστές οργανώθηκαν θεατρικές παραστάσεις και εκδόθηκαν εφημερίδες και άλλα έντυπα.

Τον Μάρτιο του 1944 το ΕΑΜ δημιούργησε την *Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης* (ΠΕΕΑ), γνωστότερη ως *κυβέρνηση του βουνού*, η οποία ανέλαβε τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών. Λίγο καιρό αργότερα οργανώθηκαν, όπου ήταν εφικτό, εκλογές για την ανάδειξη Εθνικού Συμβουλίου (εθνοσυνέλευση). Τότε ψήφισαν για πρώτη φορά στην

Ελλάδα γυναίκες αλλά και νέοι από 18 ετών. Το Εθνικό Συμβούλιο, στο οποίο εκλέχτηκαν και πέντε γυναίκες συνήλθε στο χωριό Κορυσχάδες της Ευρυτανίας

Η Απελευθέρωση Καθώς όλα έδειχναν ότι ο πόλεμος τελείωνε, όλες οι ελληνικές πολιτικές και αντιστασιακές δυνάμεις καθώς και η ελληνική κυβέρνηση που βρισκόταν στην Αίγυπτο (κυβέρνηση του Καΐρου) υπέγραψαν τη συμφωνία του Λιβάνου (20 Μαΐου 1944), η οποία προέβλεπε τον σχηματισμό, μεταπολεμικά, κυβέρνησης εθνικής ενότητας (βλέπε γλωσσάριο). Μετά την Απελευθέρωση (12 Οκτωβρίου 1944), αυτή η κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και ανέλαβε την εξουσία.

4. Η απελευθέρωση της Αθήνας, 12 Οκτωβρίου 1944.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

Η Αντίσταση στη λογοτεχνία

...διαβάστε λογοτεχνία

✓ **Γιάννης Μπεράτης**
Οδοιπορικό του '43 (1946).

Έργο βασισμένο στις εμπειρίες του συγγραφέα από τη θητεία του στον ΕΔΕΣ.

✓ **Μήτσος Αλεξανδρόπουλος**
Νύχτες και αυγές (1961).

Η ζωή στις πόλεις και στα βουνά κατά τη διάρκεια της Κατοχής και της Αντίστασης

✓ **Αλκή Ζέη, Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου (1971).**

Η ζωή στην Αθήνα της Κατοχής μέσα από τη ματιά ενός δεκάχρονου αγοριού.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Με βάση τα στοιχεία της ενότητας αλλά και όποια άλλα στοιχεία μπορείτε να βρείτε (προφορικές μαρτυρίες κείμενα, φωτογραφίες), να αφηγηθείτε τη ζωή στην Αθήνα ή στον τόπο σας μια μέρα του χειμώνα του 1941-1942.**
- 2. Να μελετήσετε και κατόπιν να σχολιάσετε την πηγή 1.**
- 3. Διαθεματική δραστηριότητα: Να διαβάσετε και να παρουσιάσετε στην τάξη σας το βιβλίο της Αλκής Ζέη *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 49

Τα αποτελέσματα του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Οι επιπτώσεις του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου έγιναν πιο αισθητές στην Ευρώπη.

Οι ανθρώπινες απώλειες Οι ανθρώπινες απώλειες ήταν θεαματικά περισσότερες από κάθε άλλο πόλεμο. Από τα περίπου 50.000.000 νεκρών και αγνοουμένων, τα 35.000.000 ήταν Ευρωπαίοι· τέσσερις φορές περισσότεροι απ' όσους χάθηκαν στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο! Τεράστιος ήταν ο αριθμός των αμάχων θυμάτων. Μόνο η Σοβιετική Ένωση έχασε πάνω 20.000.000 ανθρώπους (το 10%

του πληθυσμού της!), από τους οποίους σχεδόν το 60% ήταν άμαχοι. Η Ελλάδα υπολογίζεται ότι έχασε συνολικά περίπου 500.000 ανθρώπους (ενόπλους και αμάχους).

1. Τα αποτελέσματα του Β' Παγκόσμιου πολέμου σε μια εικόνα: Νέες γυναίκες με γκρίζα ή κάτασπρα μαλλιά

(Σεράγεβο, Γιουγκοσλαβία, 1946). Εδώ, όπως και στο Βελιγράδι, βλέπω στους δρόμους πολλές νέες γυναίκες με γκρίζα ή κάτασπρα μαλλιά. Τα πρόσωπά τους βασανισμένα αλλά ακόμα νεανικά, ενώ το σχήμα του σώματός τους προδίδει σαφέστατα τη νεανικότητά τους. Μου φαίνεται ότι καταλαβαίνω ποιες επιπτώσεις είχε ο τελευταίος

πόλεμος σε αυτές τις ασθενικές και εύθραυστες υπάρξεις [...]. Είναι κρίμα. Τίποτε δεν θα μπορούσε να μιλήσει πιο καθαρά στις μελλοντικές γενιές από αυτά τα νεανικά γκρίζα μαλλιά, από τα οποία έκλεψαν την αμεριμνησία της νιότης. Ας έχουν τουλάχιστον σαν μνημείο τη σύντομη αυτή σημείωση.

Iva Andric, *Conversation with Goya: Bridges, Signs*, Λονδίνο 1990, σ. 50.

Πηγή: E. Hobsbawn, *Η εποχή των άκρων*, μτφρ. Β. Καπετανγιάννης Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 37.

1. Μικρό κορίτσι ακρωτηριασμένο από βόμβα στη Νάπολη της Ιταλίας στα τέλη του πολέμου.

Οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών Επίσης ο πόλεμος προκάλεσε μετακινήσεις περίπου 30.000.000 ανθρώπων. Πολλοί από αυτούς εγκατέλειψαν τα σπίτια τους φοβούμενοι την έλευση ξένων στρατευμάτων. Οι περισσότεροι, όμως εξαναγκάστηκαν από τους εμπόλεμους να μετακινηθούν για διάφορους λόγους. Στα 1945 αυτοί οι πληθυσμοί συγκροτούσαν ένα

τεράστιο, διάσπαρτο ανθρώπινο πλήθος χωρίς κανένα μέσο διαβίωσης.

Οι υλικές καταστροφές Η Ευρώπη ήταν ένας σωρός από ερείπια. Στη Σοβιετική Ένωση είχαν καταστραφεί 6.000.000 σπίτια, στην Πολωνία το 80% της βιομηχανίας στη Γαλλία είχαν υποστεί σοβαρές ζημιές σχεδόν όλα τα λιμάνια και μεγάλο μέρος του συγκοινωνιακού και σιδηροδρομικού δικτύου, στην Ελλάδα είχαν καεί περίπου 160.000 κτίρια και είχαν πυρποληθεί 1.700 χωριά. Πόλεις όπως το Βερολίνο, το Λένινγκραντ (σημερινή Αγία Πετρούπολη), η Δρέσδη, η Χιροσίμα, το Ναγκασάκι και εκατοντάδες άλλες είχαν ισοπεδωθεί. Η συνολική βιομηχανική παραγωγή της Ευρώπης έφτανε στα τέλη του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου μόλις το 50%

της προπολεμικής. Η Ελλάδα είχε χάσει σχεδόν το 75% της εμπορικής της ναυτιλίας. Τα περισσότερα κράτη είχαν δανειστεί για να προετοιμαστούν για τον πόλεμο και τώρα υποχρεώνονταν να το ξανακάνουν για να αρχίσουν την ανοικοδόμηση. Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων προερχόταν από τις ΗΠΑ.

Η κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου Το βιοτικό επίπεδο είχε καταρρεύσει, αν και με σοβαρές αποκλίσεις μεταξύ των χωρών. Η Βρετανία, αν και δέχτηκε σκληρές επιθέσεις από τους ναζί, κατάφερε να διασώσει μεγάλο μέρος της βιομηχανίας και του εμπορικού της στόλου, ενώ ο ενεργός πληθυσμός της αυξήθηκε χάρη στη μαζική είσοδο γυναικών στην αγορά εργασίας. Η χειρότερη κατάσταση

επικράτησε στη Γερμανία και στην Αυστρία, που μαστίζονταν από την πείνα, τη μαύρη αγορά και τον κίνδυνο επιδημιών.

Η ηθική καταρράκωση Ο ηθικός απολογισμός της σύγκρουσης ήταν, επίσης τραγικός. Οι εμπόλεμοι βομβάρδισαν μαζικά όχι μόνο στρατιωτικούς στόχους αλλά και μεγάλες πόλεις με σκοπό να καταρρακώσουν το ηθικό των αμάχων και να εξαναγκάσουν τον εχθρό να συνθηκολογήσει. Ο πόλεμος συνοδεύτηκε από ανήκουστες θηριωδίες μαζικές εκτελέσεις αμάχων, βιασμούς και λεηλασίες που έγιναν από όλες τις πλευρές. Αναμφίβολα, όμως τα πρωτεία της φρίκης πρέπει να αποδοθούν στη ναζιστική Γερμανία: τα στρατόπεδα εξόντωσης οι θάλαμοι αερίων, τα φρικιαστικά πειράματα των ναζί

«γιατρών του θανάτου» σε αιχμαλώτους, τα βασανιστήρια και οι μαζικές εκτελέσεις αμάχων ως αντίποινα και η γενοκτονία των Εβραίων θα αποτελούν για πάντα σύμβολα του απόλυτου εγκλήματος σε βάρος του ανθρώπου.

2. Η ιαπωνική πόλη Χιροσίμα μετά τη ρίψη της ατομικής βόμβας.

2. Οι σκοποί των Ηνωμένων Εθνών

Οι σκοποί των Ηνωμένων Εθνών είναι:

1. Να διαφυλάξουν την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια [...].

2. Να καλλιεργήσουν φιλικές σχέσεις μεταξύ των εθνών [...].

3. Να επιτύχουν τη συνεργασία όλων των κρατών στην επίλυση των διεθνών προβλημάτων οικονομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα και στην προώθηση και την ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους τους ανθρώπους, χωρίς διακρίσεις ανάλογα με το φύλο, τη γλώσσα ή τη θρησκεία. Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, άρθρο 1.

Πηγή: www.un.org (η ιστοσελίδα του ΟΗΕ).

Η εξασθένιση του διεθνούς ρόλου της Ευρώπης Η αποδυνάμωση της διεθνούς θέσης

της Ευρώπης που είχε ξεκινήσει με τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, επισφραγίστηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Η κατεστραμμένη Ευρώπη του 1945 ήταν, πλέον, αντικείμενο ανταγωνισμού των δύο νέων υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης Παράλληλα, φούντωνε το κίνημα ανεξαρτητοποίησης των αποικιών.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) Η θηριωδία του πολέμου επανέφερε την ιδέα δημιουργίας ενός διεθνούς οργανισμού που θα ρύθμιζε τις διαφορές μεταξύ των κρατών αποτρέποντας νέες συγκρούσεις Το 1945, λοιπόν, ιδρύθηκε ο *Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)* με τη συμμετοχή πενήντα κρατών. Η έδρα του αποφασίστηκε να είναι στη Νέα Υόρκη, σύμπτωμα και αυτό της ενίσχυσης του

διεθνούς ρόλου των ΗΠΑ. Το κυριότερο όργανο αποφάσεων του ΟΗΕ είναι το *Συμβούλιο Ασφαλείας*, το οποίο αποτελείται από μόνιμα μέλη με δικαίωμα βέτο [ΗΠΑ, Σοβιετική Ένωση (σήμερα Ρωσία), Μ. Βρετανία, Γαλλία και Κίνα] και από μη μόνιμα μέλη που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση. Άλλα σημαντικά όργανα του ΟΗΕ είναι η ετήσια *Γενική Συνέλευση*, στην οποία συμμετέχουν όλα τα κράτη-μέλη, και η Γενική Γραμματεία.

Σκοποί του ΟΗΕ αποφασίστηκε να είναι η διαφύλαξη της ειρήνης, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων για όλους τους λαούς, η φροντίδα για τους πρόσφυγες, η προστασία του περιβάλλοντος. Ο ΟΗΕ, ωστόσο, έγινε από νωρίς πεδίο ανταγωνισμού των ισχυρών,

κυρίως των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις (1947: ιταλο – γιουγκοσλαβική διένεξη για την Τεργέστη) πέτυχε τους στόχους του. Δεν ήταν λίγες, όμως, οι φορές που αποδείχθηκε αδύναμος να επιβάλει το διεθνές δίκαιο (1974: τουρκική εισβολή στην Κύπρο). Τέλος, σημαντικό υπήρξε και εξακολουθεί να είναι το έργο του ΟΗΕ στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και στη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Αφού μελετήσετε την πηγή 2 και λάβετε υπόψη σας όλα όσα γνωρίζετε για τα Ηνωμένα Έθνη, να κάνετε άσκηση (σε σχήμα) άστρου θέτοντας στο κέντρο τον όρο «Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών».

2. Διαθεματική δραστηριότητα: Να διαβάσετε το βιβλίο του Πρίμο Λέβι *Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος*, να δείτε την ταινία του Ρομπέρτο Μπενίνι *Η ζωή είναι ωραία*, να συγκεντρώσετε όποια άλλα στοιχεία κρίνετε εσείς ενδιαφέροντα για τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης και στη συνέχεια να παρουσιάσετε το θέμα αυτό στην τάξη σας

**Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο
θυμόμαστε ότι...**

- ✓ ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος άρχισε το 1939 στην Ευρώπη, εξαπλώθηκε σε πολλές περιοχές του πλανήτη και έληξε, μετά από σχεδόν πέντε χρόνια, με ήττα του Άξονα (Γερμανία, Ιαπωνία, Ιταλία)
- ✓ η Ελλάδα δέχτηκε αρχικά επίθεση από την Ιταλία, που αναχαιτίστηκε

αποτελεσματικά, αλλά στη συνέχεια η επίθεση από τη Γερμανία οδήγησε στην κατάληψη της χώρας

✓ κατά την Κατοχή, η έλλειψη βασικών αγαθών και ο αυταρχισμός των κατακτητών είχαν ως αποτέλεσμα την εξαθλίωση μεγάλου τμήματος του πληθυσμού της Ελλάδας

✓ οι παραπάνω παράγοντες σε συνδυασμό με την ισχυρή θέληση των Ελλήνων να απαλλαγούν από τον κατακτητή, γέννησαν ένα ρωμαλέο κίνημα αντίστασης που κατάφερε να ελέγξει σημαντικό τμήμα της χώρας

✓ οι επιπτώσεις του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου υπήρξαν βαριές για ολόκληρη την ανθρωπότητα

✓ μεταπολεμικά, ιδρύθηκε ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, με κύριο στόχο την αποτροπή μελλοντικών συγκρούσεων.

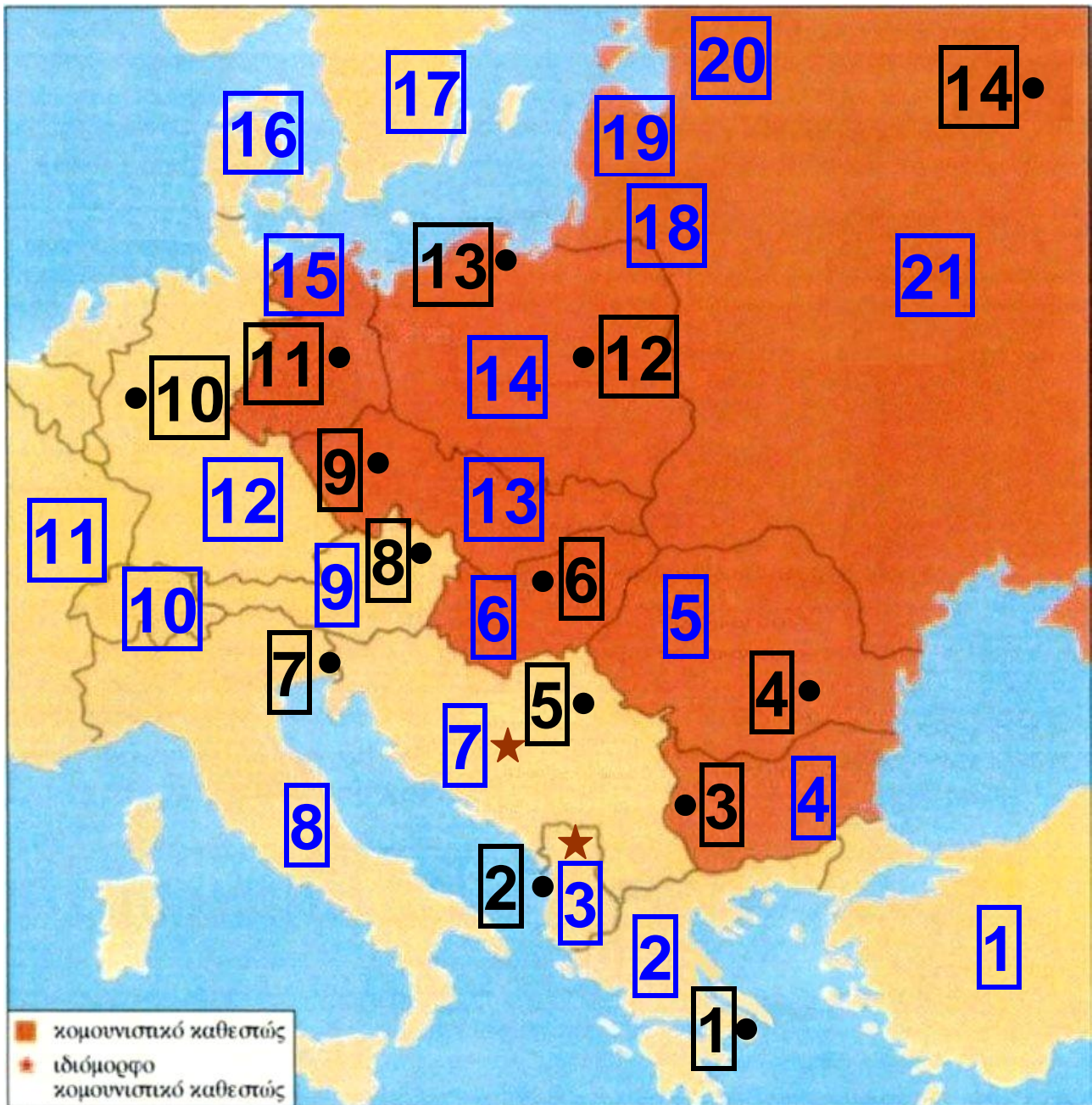
Μέρος Τρίτο

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20οῦ ΑΙΩΝΑ

Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης το 1950. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα η ανατολική Ευρώπη παρέμεινε υπό σοβιετική επιρροή και η δυτική Ευρώπη υπό αμερικανική.

	κομμουνιστικό καθεστώς
	Ιδιόμορφο κομμουνιστικό καθεστώς

(ο χάρτης στην επόμενη σελίδα)

ΚΡΑΤΗ	
1. ΤΟΥΡΚΙΑ	12. Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ
2. ΕΛΛΑΔΑ	13. ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ
3. ΑΛΒΑΝΙΑ	14. ΠΟΛΩΝΙΑ
4. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	15. Α. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

5. ΡΟΥΜΑΝΙΑ	16. ΔΑΝΙΑ
6. ΟΥΓΓΑΡΙΑ	17. ΣΟΥΗΔΙΑ
7. ΓΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	18. ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ
8. ΙΤΑΛΙΑ	19. ΛΕΤΟΝΙΑ
9. ΑΥΣΤΡΙΑ	20. ΕΣΘΟΝΙΑ
10. ΕΛΒΕΤΙΑ	21. ΕΣΣΔ
11. ΓΑΛΛΙΑ	

Πόλεις

1. Αθήνα	8. Βιέννη
2. Τίρανα	9. Πράγα
3. Σόφια	10. Βόννη
4. Βουκουρέστι	11. Βερολίνο
5. Βελιγράδι	12. Βαρσοβία
6. Βουδαπέστη	13. Γκντανδκ
7. Τεργέστη	14. Μόσχα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20οῦ ΑΙΩΝΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε:

- ✓ τη διαμόρφωση των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης υπό σοβιετική επιρροή
- ✓ την ανοικοδόμηση της Δ. Ευρώπης υπό αμερικανική επιρροή
- ✓ την ανάδειξη των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης σε υπερδυνάμεις και τον μεταξύ τους ανταγωνισμό
- ✓ την ανεξαρτητοποίηση των αποικιών

- ✓ τους λόγους κατάρρευσης των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης
- ✓ τις προσπάθειες οικονομικής και πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης (1951-2001)
- ✓ την εικόνα της σημερινής Ευρώπης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 50

Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης

Οι διασκέψεις της Γιάλτας και του Πότσταμ Καθώς ο πόλεμος είχε πλέον κριθεί, οι ηγέτες των ΗΠΑ Ρούζβελτ, της Σοβιετικής Ένωσης Στάλιν και της Βρετανίας Τσόρτσιλ συναντήθηκαν, τον Φεβρουάριο του 1945, στη Γιάлта της Ουκρανίας. Εκεί συμφώνησαν

να απαιτήσουν την άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας και να ιδρύσουν ένα διεθνή οργανισμό προάσπισης της ειρήνης. Ακόμη, ΗΠΑ και Βρετανία αναγνώρισαν τις φιλοσοβιετικές κυβερνήσεις που είχαν αναλάβει την εξουσία στις χώρες της Α. Ευρώπης όπου και βρίσκονταν σοβιετικά στρατεύματα. Το καλοκαίρι του 1945, στη διάσκεψη του Πότσταμ (προάστιο του Βερολίνου) συμφωνήθηκε η διαίρεση της Γερμανίας σε τέσσερις ζώνες κατοχής (αγγλική, γαλλική, αμερικανική και σοβιετική), με το Βερολίνο υπό κοινό έλεγχο.

Οι λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης Μέχρι το 1950 εγκαθιδρύθηκαν, στις χώρες που βρίσκονταν υπό σοβιετική επιρροή (Α. Γερμανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία και Τσεχοσλοβακία),

καθεστῶτα παρόμοια με το σοβιετικό καθεστῶς που ονομάστηκαν *λαϊκές δημοκρατίες* (βλέπε γλωσσάριο). Εκεί οι προπολεμικές κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις παραμερίστηκαν. Τα κομμουνιστικά κόμματα που κατέλαβαν την εξουσία εφάρμοσαν εκτεταμένες κρατικοποιήσεις. Επιτυχίες σημειώθηκαν στον βιομηχανικό τομέα και στην οργάνωση συστημάτων υγείας και εκπαίδευσης. Επίσης βελτιώθηκε αισθητά η θέση της γυναίκας.

Η πολιτική αναδιοργάνωση της μεταπολεμικής Ευρώπης

α. Οι θέσεις του Βρετανού πρωθυπουργού Τσόρτσιλ

Από το Στεττίνο στη Βαλτική μέχρι την Τεργέστη στην Αδριατική, ένα Σιδηρούν Παραπέτασμα έχει

υψωθεί και διασχίζει την (ευρωπαϊκή) ήπειρο. [...] Πίσω από τη διαχωριστική αυτή γραμμή βρίσκονται όλες οι πρωτεύουσες παλαιών κρατών στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη. [...] Δεν πιστεύω η Ρωσία να επιθυμεί τον πόλεμο. Αυτό που επιθυμεί είναι οι καρποί του πολέμου και η απεριόριστη εξάπλωση της ισχύος της.

Αποσπάσματα ομιλίας του Τσόρτσιλ στις ΗΠΑ, 5 Μαρτίου 1946.

Πηγή: S. Berstein & Milza, Ιστορία της Ευρώπης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ. 3, σ. 177.

β. Οι θέσεις του Σοβιετικού ηγέτη Στάλιν

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής εισβολής και κατοχής η Σοβιετική

Ένωση είχε 20 εκατομμύρια περίπου απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. [...] Μπορεί κάποιος να προσπαθούν να ρίξουν στη λήθη αυτές τις θυσίες των Σοβιετικών, που συνέβαλαν στην απελευθέρωση της Ευρώπης από τον χιτλερικό ζυγό. Αλλά η Σοβιετική Ένωση δεν μπορεί να τις ξεχάσει. Επομένως πώς μπορεί να εκπλήσσει κάποιος επειδή η Σοβιετική Ένωση, μεριμνώντας για τη μελλοντική της ασφάλεια, προσπαθεί ώστε αυτές οι χώρες να έχουν κυβερνήσεις φιλικές προς τη Σοβιετική Ένωση; Αποσπάσματα συνέντευξης του Στάλιν στην εφημερίδα *Πράβντα*, 14 Μαρτίου 1946.

Πηγή: Η Μεγάλη Ιστορία του 20ού αιώνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, τόμ. 5, σ. 14.

1 και 2. Όψεις των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης. Αριστερά, η ανάπτυξη των σοβιετικών σιδηροδρόμων (1955). Δεξιά, εισβολή σοβιετικών τανκς στην Τσεχοσλοβακία (1968).

Σύντομα, ωστόσο, εμφανίστηκαν σημαντικά προβλήματα. Τα κομμουνιστικά κόμματα διαχειρίζονταν μονοπωλιακά την εξουσία, η δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης πολιτικών απόψεων ήταν περιορισμένη, οι διώξεις αντιφρονούντων συχνό φαινόμενο, ενώ ο στενός έλεγχος της αγοράς από το κράτος

προκαλούσε, συχνά, ελλείψεις σε καταναλωτικά αγαθά.

Μετά τον θάνατο του Στάλιν (1953), ασκήθηκε έντονη κριτική στις παραπάνω πρακτικές χωρίς ωστόσο, να αλλάξει, ουσιαστικά, η κατάσταση. Αποτέλεσμα της δυσαρέσκειας που συνεχώς μεγάλωνε, ήταν η έκρηξη σειράς εξεγέρσεων στην Α. Ευρώπη (1953: Α. Γερμανία, 1956: Ουγγαρία και Πολωνία, 1968: Τσεχοσλοβακία), ορισμένες από τις οποίες αντιμετωπίστηκαν με την επέμβαση σοβιετικού στρατού.

Ιδιαίτερες περιπτώσεις υπήρξαν η Γιουγκοσλαβία και η Αλβανία, δύο χώρες στις οποίες μετά την υποχώρηση των ναζί, την Εξουσία κατέλαβαν εθνικά αντιστασιακά κινήματα με κομμουνιστική ιδεολογία. Καθώς οι χώρες αυτές

δεν καταλήφθηκαν από σοβιετικό στρατό αλλά είχαν κομμουνιστικές κυβερνήσεις αποτέλεσαν ιδιόμορφες περιπτώσεις σοβιετικής επιρροής. Το 1948 η Γιουγκοσλαβία ήρθε σε σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση και ακολούθησε ένα δικό της σοσιαλιστικό δρόμο. Η Αλβανία, αφού συνδέθηκε διαδοχικά με τη Γιουγκοσλαβία, τη Σοβιετική Ένωση και την Κίνα, επέλεξε, τελικά, την πλήρη απομόνωση.

Η ανοικοδόμηση της Δ.

Ευρώπης Οι ανθρώπινες και υλικές απώλειες της Ευρώπης εξαιτίας του πολέμου, υπήρξαν τεράστιες. Στη Δ. Ευρώπη το οικονομικό και κοινωνικό σύστημα βρισκόταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Οι ΗΠΑ, προκειμένου να αποτρέψουν κάτι τέτοιο και θέλοντας να εμποδίσουν μια ενδεχόμενη επέκταση

της σοβιετικής επιρροής παραχώρησαν στην Ευρώπη, μέσω του σχεδίου Μάρσαλ (βλέπε γλωσσάριο), περίπου 13 δισεκατομμύρια δολάρια. Η Σοβιετική Ένωση κατήγγειλε το σχέδιο Μάρσαλ ως μια μορφή επέμβασης στα εσωτερικά των ευρωπαϊκών χωρών και πίεσε τις λαϊκές δημοκρατίες να μη δεχτούν την αμερικανική βοήθεια, όπως και έγινε. Πάντως στη Δ. Ευρώπη τα αποτελέσματα φάνηκαν γρήγορα, καθώς από το 1948 ακόμη, η παραγωγή και το εμπόριο είχαν επανέλθει στα προπολεμικά επίπεδα.

Την ίδια εποχή άρχισε στη Δ. Ευρώπη η προσπάθεια δημιουργίας του κράτους πρόνοιας (βλέπε γλωσσάριο). Καθώς το πολίτευμα που επικράτησε σε όλες σχεδόν τις χώρες της Δ. Ευρώπης ήταν η

κοινοβουλευτική δημοκρατία, υποστηρίχτηκε, από τις εργατικές οργανώσεις και τα κεντροαριστερά και αριστερά κόμματα, η θέση ότι οι κοινοβουλευτικοί θεσμοί χάνουν το αληθινό τους νόημα, όταν δεν προωθούν την κοινωνική δικαιοσύνη. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, το κράτος οφείλει να εξασφαλίζει στον πολίτη το δικαίωμα στην εργασία, στην εκπαίδευση, στην υγεία και να παίρνει μέτρα για την ενίσχυση των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων. Τα κράτη της Δ. Ευρώπης, βασισμένα σε απόψεις σαν τις παραπάνω, αλλά και επηρεασμένα από την κοινωνική πολιτική των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης, προχώρησαν σε εκτεταμένες παροχές προς τους πολίτες τους. Σύντομα, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η κοινωνική ασφάλιση

και η εκπαίδευση έγιναν κτήμα εκατομμυρίων ανθρώπων.

**3. Γερμανία, Βερολίνο, 1945:
Μαθήτριες καθαρίζουν ερείπια.**

Κινήματα αμφισβήτησης τη δεκαετία του '60 Όλα τα παραπάνω έκαναν τη Δ. Ευρώπη να εμφανίζει στη δεκαετία του '60 την εικόνα μιας κοινωνίας έντονα καταναλωτικής, στην οποία έτεινε να κυριαρχήσει η ατομική προσπάθεια κάθε ανθρώπου να

εξασφαλίσει για τον εαυτό του και την οικογένειά του όσο το δυνατόν μεγαλύτερες ανέσεις (ηλεκτρικά είδη, μέσο μετακίνησης, ψυχαγωγία). Αυτός ακριβώς ο τρόπος κοινωνικής οργάνωσης και ζωής, που αναγόρευε τα υλικά αγαθά σε κυρίαρχες αξίες, αμφισβητήθηκε έντονα στα τέλη της δεκαετίας του '60 σε όλες τις δυτικές κοινωνίες, κυρίως από τους νέους. Κινήματα ειρηνικά, όπως οι χίπις («τα παιδιά των λουλουδιών»), ή και λιγότερο ειρηνικά, όπως το κίνημα του Μάη του '68 στη Γαλλία, αμφισβήτησαν τον «αστικό τρόπο ζωής» και αναζήτησαν εναλλακτικούς τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας.

4 και 5. Τα κινήματα αμφισβήτησης της δεκαετίας του '60.

Αριστερά, Παρίσι, Μάης 1968: Βίαιες συγκρούσεις φοιτητών με αστυνομικούς.

Δεξιά, Ν. Υόρκη, 1969: Η συναυλία του Γούντστοκ ήταν μία από τις κορυφώσεις του κινήματος αμφισβήτησης στις ΗΠΑ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι οι ΗΠΑ και η Βρετανία αποδέχτηκαν τη σοβιετική επιρροή

στην Α. Ευρώπη μετά τον πόλεμο, παρ' ότι η Σοβιετική Ένωση ήταν κατεστραμμένη; Πριν απαντήσετε, να μελετήσετε τις πηγές α και β.

2. Ποιοι παράγοντες υπαγόρευσαν, κατά τη γνώμη σας τη δημιουργία του κράτους πρόνοιας στη μεταπολεμική Δ. Ευρώπη;

3. Διαθεματική δραστηριότητα: Να μελετήσετε το χάρτη της σ. 80. Ποια είναι η κύρια αλλαγή μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο; Πού οφείλεται; Ποια είδη πολιτευμάτων συναντάμε στην Ευρώπη το 1950; Ποια είναι τα κύρια γνωρίσματά τους;

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...διαβάστε

✓ Γκίντερ Γκρας, Το τενεκεδένιο ταμπούρλο (1959). Μυθιστόρημα

με φόντο τη νεότερη ιστορία της Γερμανίας.

✓ Βέρα Πανόβα, **Ο Σεριόζα (1982)**. Οι χώρες της Α. Ευρώπης κατά τη δεκαετία του 1950.

✓ Ίλια Έρενμπουργκ, **Το λιώσιμο των πάγων (1954)**. Ένα μυθιστόρημα που συνδέθηκε με το τέλος του σταλινισμού στη Σοβιετική Ένωση.

...**ΔΕΙΤΕ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΑΙΝΙΑ**

✓ Βιτόριο ντε Σίκα, **Κλέφτης ποδηλάτων (1948)**. Μια εικόνα της μεταπολεμικής Ευρώπης μέσα απ' τη μεταπολεμική Ιταλία.

...**ΑΚΟΥΣΤΕ ΜΟΥΣΙΚΗ**

✓ **Beatles, All you need is love (1967)** και **John Lennon, Imagine (1971)**.

ΕΝΟΤΗΤΑ 51

Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος

Οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση γίνονται υπερδυνάμεις Το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου ανέδειξε τις ΗΠΑ σε υπερδύναμη. Πανίσχυρες οικονομικά και στρατιωτικά, ήταν η μόνη χώρα που διέθετε τότε το πιο φοβερό όπλο, την ατομική βόμβα.

Παρ' όλα αυτά, η αμερικανική ηγεσία είχε θορυβηθεί από την επέκταση της σοβιετικής επιρροής στην Α. Ευρώπη. Οι ηγέτες των ΗΠΑ πίστευαν ότι, για να διασφαλίσουν σε παγκόσμιο επίπεδο τα συμφέροντα της χώρας τους, θα έπρεπε να αναλάβουν αγώνα εναντίον του κομμουνισμού: η χορήγηση στρατιωτικής και

οικονομικής βοήθειας, οι επενδύσεις από Αμερικανούς κεφαλαιούχους, αλλά και η ανατροπή καθεστώτων που ακολουθούσαν πολιτική αντίθετη προς τα αμερικανικά συμφέροντα υπήρξαν τα κύρια μέσα άσκησης της εξωτερικής τους πολιτικής. Παράλληλα, στο εσωτερικό των ΗΠΑ εντάθηκε ο αντικομμουνισμός. Με επικεφαλής τον γερουσιαστή Μακάρθι εξαπολύθηκαν άγριες διώξεις εναντίον πολιτών που ήταν ή θεωρήθηκε ότι ήταν κομμουνιστές. Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της πολιτικής έπαιξε ο Χάρι Τρούμαν, νέος πρόεδρος των ΗΠΑ μετά τον Ρούζβελτ.

Παράλληλα, στη δεκαετία του '50 η Σοβιετική Ένωση, χάρη στη συνεργασία της με τα άλλα κομμουνιστικά καθεστώτα, την εξαιρετικά

γρήγορη οικονομική της ανάπτυξη και την κατασκευή ατομικής βόμβας, εξελίχθηκε και αυτή σε υπερδύναμη.

Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος Η ύπαρξη δύο υπερδυνάμεων οδήγησε στον διπολισμό, ένα σύστημα διεθνών σχέσεων που ισορροπούσε σε δύο αντίπαλους πόλους. Ο έντονος και πολύμορφος ανταγωνισμός (ιδεολογικός, οικονομικός, πολιτικός, πολιτιστικός, αθλητικός) ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, που άρχισε στα τέλη του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και τερματίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, χωρίς ποτέ να εξελιχθεί σε ένοπλη σύγκρουση μεταξύ τους, ονομάστηκε *Ψυχρός Πόλεμος*.

Η πρώτη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1947-1962 περίπου)

Κατά την πρώτη και πιο επικίνδυνη φάση του Ψυχρού Πολέμου η ένταση κλιμακώθηκε επικίνδυνα.

Αρχικά, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τρούμαν διατύπωσε ένα πολιτικό αξίωμα, το δόγμα Τρούμαν, σύμφωνα με το οποίο η χώρα του θα βοηθούσε εκείνα τα κράτη της Δύσης που δέχονταν πιέσεις από τον κομμουνισμό και μάχονταν να αποφύγουν την επικράτησή του στο έδαφός τους (Μάρτιος 1947). Μάλιστα, εφάρμοσε την πολιτική αυτή, για πρώτη φορά, στην Ελλάδα, ενισχύοντας, από το 1947, τις κυβερνητικές δυνάμεις εναντίον των κομμουνιστών στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο, που είχε ξεκινήσει λίγο νωρίτερα (βλέπε ενότητα 54).

1. Πύραυλοι των ΗΠΑ. Ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών ήταν ένα από τα κύρια γνωρίσματα του Ψυχρού Πολέμου.

Δύο αντίθετες απόψεις για τον διεθνή ρόλο των ΗΠΑ

α. Η άποψη του προέδρου των ΗΠΑ Ρούζβελτ

Δεν θέλω οι Ηνωμένες Πολιτείες να επωμιστούν το μεταπολεμικό φορτίο ανοικοδόμησης της Γαλλίας της Ιταλίας και των Βαλκανίων. Δεν είναι κάτι που εντάσσεται στα καθήκοντά μας από μια απόσταση

5500 χιλιομέτρων, θα πρέπει, επιτέλους, να ασχοληθούμε και με τα εσωτερικά μας. Η θέση των ΗΠΑ δεν είναι στην Ευρώπη.

Επιστολή του προέδρου των ΗΠΑ Ρούζβελτ στον Τσόρτσιλ, 1944 [απόσπασμα].

Πηγή: H. Kissinger, Διπλωματία, μτφρ. Γ. Κοβαλένκο, Νέα Σύνορα–Λιβάνης Αθήνα 1995, σ. 442.

β. Η άποψη του προέδρου των ΗΠΑ Τρούμαν

Χωρίς τους φίλους μας του εξωτερικού, η απειλή της σοβιετικής εισβολής θα πλησίαζε επικίνδυνα τις ακτές μας. Χωρίς τους στρατούς τους και τις βάσεις που έχουν εγκατασταθεί στα εδάφη τους [...], η στρατιωτική μας ισχύς

θα δυσκολευόταν να εξασφαλίσει τις ΗΠΑ και η οικονομία μας θα εξασθενούσε. Επομένως η υποστήριξη των ΗΠΑ προς τα άλλα έθνη δεν είναι ελεημοσύνη. [...] Το πρόβλημα της επιβίωσης των ΗΠΑ θα γινόταν πιο περίπλοκο, αν επρόκειτο να αντιμετωπίσουμε τη σοβιετική απειλή μόνοι μας.

Ομιλία του προέδρου των ΗΠΑ Τρούμαν στο Κογκρέσο, 1947 [αποσπάσματα].

Πηγή: Η. Kissinger, Διπλωματία, μτφρ. Γ. Κοβαλένκο, Νέα Σύνορα-Λιβάνης, Αθήνα 1995, σ. 458.

2. Τουρίστες στον δυτικό τομέα του Βερολίνου κοιτούν πάνω από το Τείχος, προς τον ανατολικό τομέα της πόλης.

Παράλληλα, ολοκληρώθηκε ο διαμελισμός της Γερμανίας: οι δυτικές δυνάμεις ίδρυσαν, στα γερμανικά εδάφη που κατείχαν, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (Μάιος 1949) και οι Σοβιετικοί αντίστοιχα, στη δική τους ζώνη κατοχής, τη Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας (Οκτώβριος 1949). Το Βερολίνο

χωρίστηκε στη μέση. Το 1961 η Α. Γερμανία οικοδόμησε ένα τείχος που διέσχιζε την πόλη οριοθετώντας τους δύο τομείς της. Το τείχος του Βερολίνου, μια γραμμή που κατά κάποιον τρόπο χώριζε στα δύο τον κόσμο, αναδείχθηκε σε σύμβολο του Ψυχρού Πολέμου.

Με την ίδια λογική οι ΗΠΑ δημιούργησαν, το 1949, το NATO (North Atlantic Treaty Organization = Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου), μια στρατιωτική συμμαχία στην οποία αρχικά συμμετείχαν οι ίδιες, ο Καναδάς και οι περισσότερες χώρες της Δ. Ευρώπης. Στο NATO εντάχθηκαν, από το 1952, η Ελλάδα και η Τουρκία. Σε απάντηση, η Σοβιετική Ένωση ίδρυσε, το 1955, το σύμφωνο της Βαρσοβίας, στο οποίο συμμετείχε

η ίδια και οι λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης.

Ενώ στην Ευρώπη συνέβαιναν αυτά, στην Κίνα επικράτησαν οι κομμουνιστές, με επικεφαλής τον Μάο Τσε Τουνγκ, δημιουργώντας ένα τεράστιο σοσιαλιστικό κράτος (1949). Λίγο αργότερα, οι Βορειοκορεάτες κομμουνιστές προσπάθησαν να καταλάβουν τη Νότια Κορέα. Οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους –ανάμεσά τους και η Ελλάδα– επενέβησαν ένοπλα. Ο πόλεμος της Κορέας (1950-1953) έληξε με τη δημιουργία δύο κρατών, της υπό σοβιετική επιρροή Βόρειας Κορέας και της υπό αμερικανική επιρροή Νότιας Κορέας.

Το 1962 η Σοβιετική Ένωση αποφάσισε να εγκαταστήσει πυραύλους λίγα χιλιόμετρα από το αμερικανικό έδαφος, στο νησιωτικό

κράτος της Κούβας, όπου, με επανάσταση, είχε επικρατήσει, από το 1959, φιλοσοβιετικό καθεστώς με ηγέτη τον Φιντέλ Κάστρο. Οι ΗΠΑ αντέδρασαν έντονα. Η απειλή ενός Γ΄ Παγκόσμιου πολέμου ξεπεράστηκε με συμβιβασμό: απομακρύνθηκαν τόσο οι σοβιετικοί πύραυλοι από την Κούβα όσο και αμερικανικοί πύραυλοι που βρίσκονταν εγκατεστημένοι στην Τουρκία, κοντά στα νότια σύνορα της Σοβιετικής Ένωσης.

Η δεύτερη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1962-1974 περίπου)
Ο πόλεμος της Κορέας και η κρίση της Κούβας έδειξαν ότι μια ολοκληρωτική πυρηνική καταστροφή δεν ήταν μακρινό ενδεχόμενο. Έτσι, οι δύο υπερδυνάμεις αποφάσισαν να έρθουν σε συνεννόηση και, με συμφωνίες αμοιβαίου περιορισμού

των εξοπλισμών, εγκαινίασαν μια περίοδο ύφεσης.

3. Αμερικανικό πολεμικό σκάφος ελέγχει σοβιετικό φορτηγό πλοίο κατά τη διάρκεια της κουβανικής «κρίσης των πυραύλων» το 1962.

Οι πόλεμοι, ωστόσο, δεν έλειψαν. Οι ΗΠΑ πολέμησαν εναντίον του κομμουνιστικού Βόρειου Βιετνάμ, υπερασπιζόμενες τη δικτατορία του Νότιου Βιετνάμ (1964-1975). Τα μέσα που χρησιμοποίησαν, ακόμη και εναντίον αμάχων, οι βαριές τους απώλειες

και η τελική ήττα του αμερικανικού στρατού άφησαν ανεξίτηλα σημάδια στην αμερικανική κοινωνία.

- 4. Αριστερά Αμερικανοί αποχωρούν από το Βιετνάμ, νικημένοι από τους Βιετναμέζους κομμουνιστές.**
- 5. Δεξιά Σοβιετικοί αποχωρούν από το Αφγανιστάν, νικημένοι από Αφγανούς αντάρτες.**

**Η τρίτη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1974-1987 περίπου)
Στη δεκαετία του '70 οι ΗΠΑ κλιμάκωσαν τον ανταγωνισμό**

των εξοπλισμών. Λίγο μετά, η Σοβιετική Ένωση εισέβαλε στο Αφγανιστάν (1980-1988), για να στηρίξει το φιλοσοβιετικό καθεστώς του. Η ήττα των Σοβιετικών από τους μουσουλμάνους Αφγανούς αντάρτες υπήρξε ανάλογη με την αμερικανική ήττα στο Βιετνάμ. Ακριβώς εκείνα τα χρόνια ο νέος ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, βλέποντας ότι ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών είχε οδηγήσει τη χώρα του σε οικονομικό αδιέξοδο, προσπάθησε να συνδιαλλαγεί με τις ΗΠΑ με σκοπό μια νέα παγκόσμια ισορροπία συνύπαρξης. Με τις διασκέψεις κορυφής στο Ρέικιαβικ της Ισλανδίας, το 1986, και στην Ουάσινγκτον, το 1987, επήλθε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...ΔΕΙΤΕ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

✓ **Στάνλεϊ Κιούμπρικ, SOS,
Πεντάγωνο καλεί Μόσχα (1964).**

Χιουμοριστική αλλά και αιχμηρή
ματιά στον Ψυχρό Πόλεμο.

✓ **Σίντνεϊ Λιούμετ, Ο συναγερμός
του θανάτου (1968).**

Ένα σχόλιο για την πυρηνική
«ισορροπία του τρόμου».

✓ **Πίτερ Ντέιβις, Καρδιές και
σκέψεις (1974).**

Εξομολογήσεις Αμερικανών
βετεράνων του Βιετνάμ, όσο ακόμα
κρατούσε ο πόλεμος.

✓ **Φράνσις Φορντ Κόπολα,
Αποκάλυψη τώρα! (1979).**

Μία από τις σημαντικότερες ταινίες
με θέμα τον πόλεμο του Βιετνάμ.

...ακούστε μουσική

**John Lennon & Plastic Ono Band,
Give peace a chance (1969).**

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Αφού μελετήσετε τις πηγές α και β, επιχειρήστε να ερμηνεύσετε τις διισταμένες απόψεις των Αμερικανών προέδρων Ρούζβελτ και Τρούμαν αναφορικά με την εξωτερική πολιτική που έπρεπε να ακολουθήσουν οι Η.Π.Α. μεταπολεμικά.**
- 2. Να εκπονήσετε άσκηση άστρου θέτοντας στο κέντρο τον όρο «Ψυχρός Πόλεμος».**
- 3. Διαθεματική δραστηριότητα: Να δείτε την ταινία *Αποκάλυψη τώρα!* και να τη συζητήσετε στην τάξη σας.**

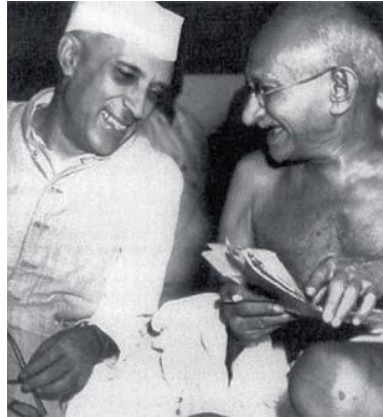
ΕΝΟΤΗΤΑ 52

Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάπτυξη του Τρίτου Κόσμου

Τα αντιαποικιακά κινήματα ανεξαρτησίας Η μετατροπή αποικιών σε ανεξάρτητα κράτη, δηλαδή η *αποαποικιοποίηση*, ήταν ένα φαινόμενο που εκδηλώθηκε, αρχικά με αργά βήματα, στα χρόνια του Μεσοπολέμου, και πήρε ευρύτερες διαστάσεις στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Τότε, εκατομμύρια άνθρωποι, κυρίως στην Αφρική και στην Ασία, κινητοποιήθηκαν, δημιούργησαν αντιαποικιακά κινήματα και διεκδίκησαν την ανεξαρτησία τους από τους αποικιοκράτες.

Παράγοντες των αντιαποικιακών κινήματων Πολλοί ήταν οι παράγοντες που οδήγησαν

στην ανάπτυξη των αντιαποικιακών κινήματων.

1. Ο Παντίτ Νεχρού (αριστερά) και ο Μαχάτμα Γκάντι (δεξιά), ηγέτες του αντιαποικιακού αγώνα των Ινδών εναντίον της βρετανικής κυριαρχίας.

Ένας από αυτούς ήταν η διαμόρφωση στις αποικίες ενός κοινωνικού στρώματος που συνειδητοποίησε απόλυτα το χάσμα ανάμεσα στην αληθινή ελευθερία και το κάθεστώς καταπίεσης που είχαν επιβάλει οι αποικιοκράτες. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν μορφωμένοι, υιοθετούσαν ιδέες ριζοσπαστικές και από

**αυτούς προήλθαν οι ηγέτες των
αντιαποικιακών κινημάτων. Ονει-
ρεύονταν να οδηγήσουν τις χώρες
τους στον δρόμο της ανάπτυξης και
της ευημερίας, καλύπτοντας το
χάσμα που τις χώριζε από τις
αναπτυγμένες χώρες.**

**Ένας άλλος αποφασιστικός
παράγοντας στάθηκε ο Β΄ Παγκό-
σμιος πόλεμος εύκολη κατάκτηση
κάποιων μητροπόλεων (Γαλλία,
Βέλγιο, Ολλανδία) από τους ναζί
έδειξε ότι οι αποικιοκράτες κάθε
άλλο παρά άτρωτοι ήταν. Παράλλη-
λα, η κατάταξη των κατοίκων των
αποικιών στους στρατούς των
μητροπόλεων και η συμμετοχή
τους σ' έναν πόλεμο που έγινε στο
όνομα της ελευθερίας τους έκανε να
μη συμβιβάζονται, πλέον, με τη
στέρση της δικής τους ελευθερίας.**

Τέλος, σημαντικό ρόλο έπαιξαν

οι πολιτικές συνθήκες μετά τον πόλεμο. Οι μητροπόλεις (Βρετανία, Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία) είχαν αποδυναμωθεί και δεν μπορούσαν να επιβάλουν τη θέλησή τους στις αποικίες. Παράλληλα, τόσο η Σοβιετική Ένωση όσο και οι ΗΠΑ ήταν υπέρ της χειραφέτησης των αποικιών, η καθεμιά για τους δικούς της λόγους.

Η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου
Κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, ο πολιτικός χάρτης του κόσμου άλλαξε ριζικά όψη, ύστερα από σκληρούς αντιαποικιακούς αγώνες. Στους κυριότερους από αυτούς, οι Ινδοί κέρδισαν την ανεξαρτησία τους από τη Βρετανία (1947), οι Ινδονήσιοι από την Ολλανδία (1947), οι Βιετναμέζοι από τη Γαλλία (1954), οι Κύπριοι από τη Βρετανία (1960) και οι

**Αλγερινοί από τη Γαλλία (1962).
Αυτά τα παραπάνω νέα κράτη και
άλλα ακόμη αποτέλεσαν τον
λεγόμενο *Τρίτο Κόσμο* (βλέπε
γλωσσάριο).**

1. Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας της Λαϊκής Δημοκρατίας του Βιετνάμ

**Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων
του ανθρώπου και του πολίτη της
γαλλικής επανάστασης βροντοφω-
νάζει ότι «οι άνθρωποι είναι ίσοι και
παραμένουν, δικαιωματικά, ελεύθε-
ροι και ίσοι». [...] Όμως εδώ και
ογδόντα χρόνια, οι Γάλλοι ιμπερια-
λιστές, αρνούμενοι τις αρχές τους—
ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα—
βίασαν τη γη των προγόνων μας
και καταπίεσαν τους συμπατριώτες
μας. Οι πράξεις τους είναι αντίθετες**

με τα ιδανικά του ανθρωπισμού και της δικαιοσύνης [...].

Γι' αυτούς τους λόγους, εμείς, μέλη της προσωρινής κυβέρνησης, διακηρύσσουμε ότι στο εξής δε θα έχουμε κανένα δεσμό με τη Γαλλία, θα ακυρώσουμε όλες τις συνθήκες που η Γαλλία υπέγραψε στο όνομα του Βιετνάμ, θα καταργήσουμε όλα τα προνόμια που με τη βία οι Γάλλοι απέκτησαν στη χώρα μας.

Πηγή:

www.nhandan.org.vn/english/history/index.html (δικτυακός τόπος της επίσημης εφημερίδας της σοσιαλιστικής δημοκρατίας του Βιετνάμ).

2. Χο Τσι Μινχ (1890-1969):
Χαρακτηριστική περίπτωση
ηγέτη ανταποικιακού
κινήματος, ο Χο Τσι Μινχ
σπούδασε στη Γαλλία,
μυήθηκε εκεί στον κομμουνισμό και
έγινε ο ηγέτης του αγώνα των
Βιετναμέζων τόσο εναντίον της
Γαλλίας όσο και εναντίον των ΗΠΑ.

Ιδιόμορφη παρέμεινε η κατάσταση σε ορισμένες χώρες της Αφρικής, για πολλά χρόνια μετά την ανεξαρτησία τους. Σ' αυτές τις χώρες κυβερνούσαν μειοψηφίες λευκών εφαρμόζοντας την πολιτική του *απαρτχάιντ*, δηλαδή διαχωρίζοντας τους ανθρώπους, σε κάθε κοινωνική δραστηριότητα, με κριτήριο τη φυλή (*race*: φυλή, *racism*: ρατσισμός) και επιβάλλοντας σε βάρος της πλειονότητας των

μαύρων φυλετικές διακρίσεις. Στη Ζιμπάμπουε (πρώην Ροδεσία) το ρατσιστικό καθεστώς καταργήθηκε το 1980, ενώ στη Νότια Αφρική έγιναν για πρώτη φορά εκλογές με συμμετοχή και μαύρων μόλις το 1994.

Το κίνημα των Αδεσμεύτων Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου προσπάθησαν να βρουν ανεξάρτητη πολιτική έκφραση, δημιουργώντας το 1955 το κίνημα των Αδεσμεύτων. «Αδέσμευτα» επικράτησε να ονομάζονται όλα εκείνα τα κράτη που προσπαθούσαν να κρατούν ίσες αποστάσεις από τις δύο υπερδυνάμεις και έδιναν ιδιαίτερη σημασία σε ζητήματα οικονομικής ανάπτυξης.

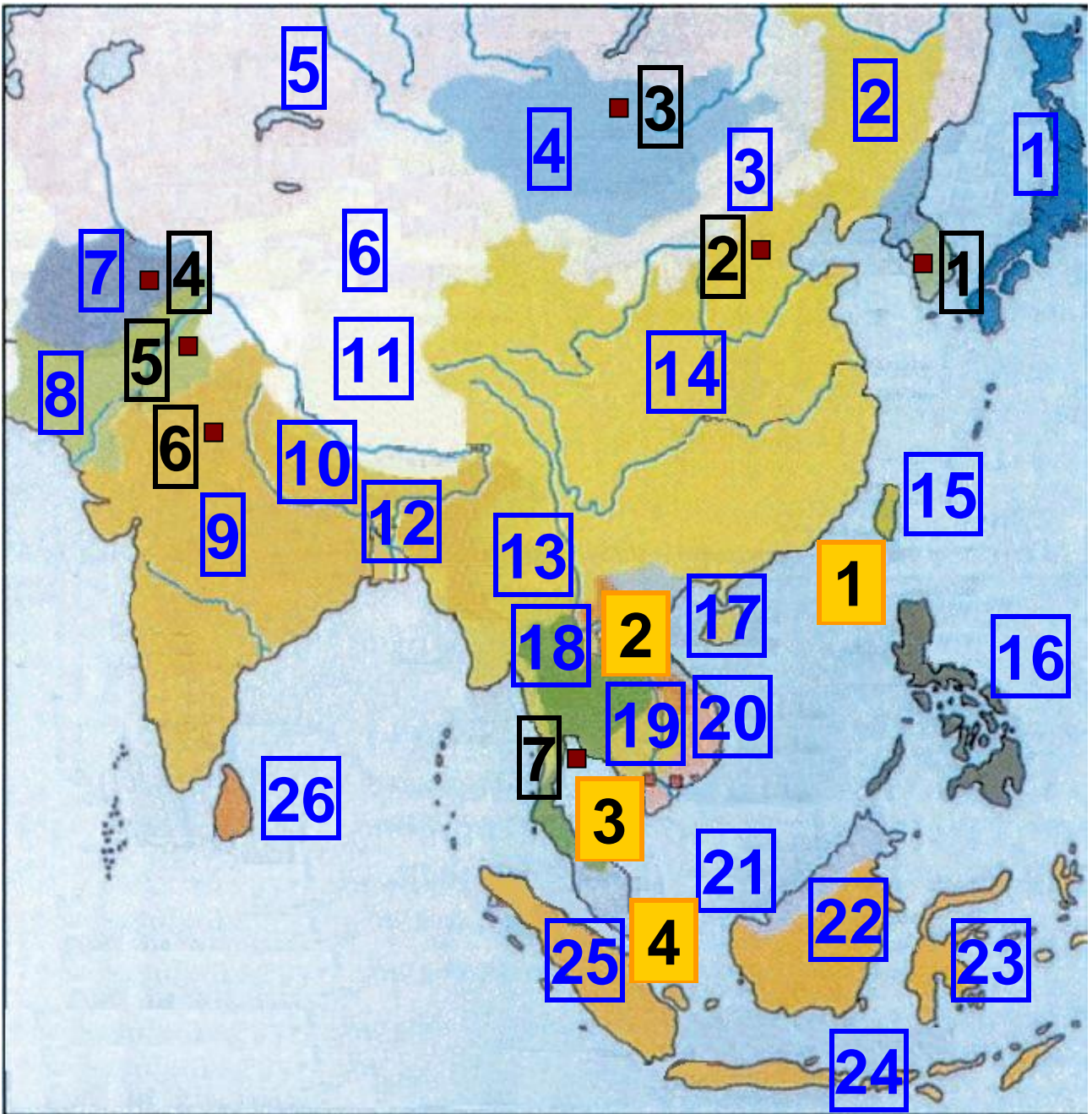
Τα κύρια προβλήματα του Τρίτου Κόσμου Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου, μετά την απόκτηση

της ανεξαρτησίας τους, βρέθηκαν αντιμέτωπες με τα τεράστια προβλήματα που άφησε πίσω της η πολύχρονη αποικιοκρατία.

Το κύριο πρόβλημα ήταν η οικονομική ανάπτυξη. Ο τρόπος που οι αποικιοκράτες είχαν οργανώσει τις οικονομίες των αποικιών δεν ανταποκρινόταν στις ανάγκες των κατοίκων τους αλλά στις απαιτήσεις των μητροπόλεων.

Έτσι, οι περισσότερες τέως αποικίες, παρά τα σημαντικά βήματα ανάπτυξης ορισμένων από αυτές υποχρεώνονται, ακόμα και σήμερα, να αγοράζουν σε υψηλές τιμές πολλά προϊόντα από τις παλιές μητροπόλεις. Με αυτό τον τρόπο συνεχίζεται, σ' ένα βαθμό, η οικονομική και πολιτική εξάρτηση τους από τις πρώην μητροπόλεις.

Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού επιδεινώνει την κατάσταση. Κατά την περίοδο 1950-1990 ο παγκόσμιος πληθυσμός διπλασιάστηκε και η αύξηση αυτή αφορούσε σε συντριπτικό ποσοστό τις φτωχότερες από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Άμεσο αποτέλεσμα είναι ο υποσιτισμός και οι μαζικοί θάνατοι από πείνα, φαινόμενο αρκετά συχνό, ιδίως στην Αφρική. Η έλλειψη καθαρού νερού είναι μια ακόμη μάστιγα. Υπολογίζεται ότι τα αμέσως επόμενα χρόνια εκατομμύρια κάτοικοι φτωχών χωρών του Τρίτου Κόσμου θα πεθάνουν από έλλειψη καθαρού νερού.

3. Η αποαποικιοποίηση της Ασίας.

<u>Πεκίνο</u>	Πρωτεύουσα κράτους
1	Αριθμός αποδήμων Κινέζων(σε εκατομμύρια)

ΚΡΑΤΗ	
1. ΙΑΠΩΝΙΑ	14. Λ. Δ. ΚΙΝΑΣ
2. ΜΑΝΤΖΟΥΡΙΑ	15. ΤΑΪΒΑΝ
3. ΕΣ. ΜΟΓΓΟΛΙΑ	16. ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ
4. Λ. Δ. ΜΟΓΓΟΛΙΑΣ	17. Β. ΒΙΕΤΝΑΜ
5. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	18. ΤΑΪΛΑΝΔΗ
6. ΣΙΝΚΙΑΓΚ-ΟΥΪΓΚΟΥΡ	19. ΚΑΜΠΟΤΖΗ
7. ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	20. Ν. ΒΙΕΤΝΑΜ
8. ΠΑΚΙΣΤΑΝ	21. ΜΑΛΑΙΣΙΑ
9. ΙΝΔΙΑ	22. Βόρνεο
10. ΝΕΠΑΛ	23. Κελέβη
11. ΘΙΒΕΤ	24. ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ
12. ΜΠΑΓΚΛΑΝΤΕΣ	25. Σουμάτρα
13. ΒΙΡΜΑΝΙΑ	26. ΣΡΙ ΛΑΝΚΑ

Πρωτεύουσες	
1. Σεούλ	5. Ισλαμαμπάντ
2. Πεκίνο	6. Νέο Δελχί
3. Ουλάν Μπατόρ	7. Μπανγκόκ
4. Καμπούλ	

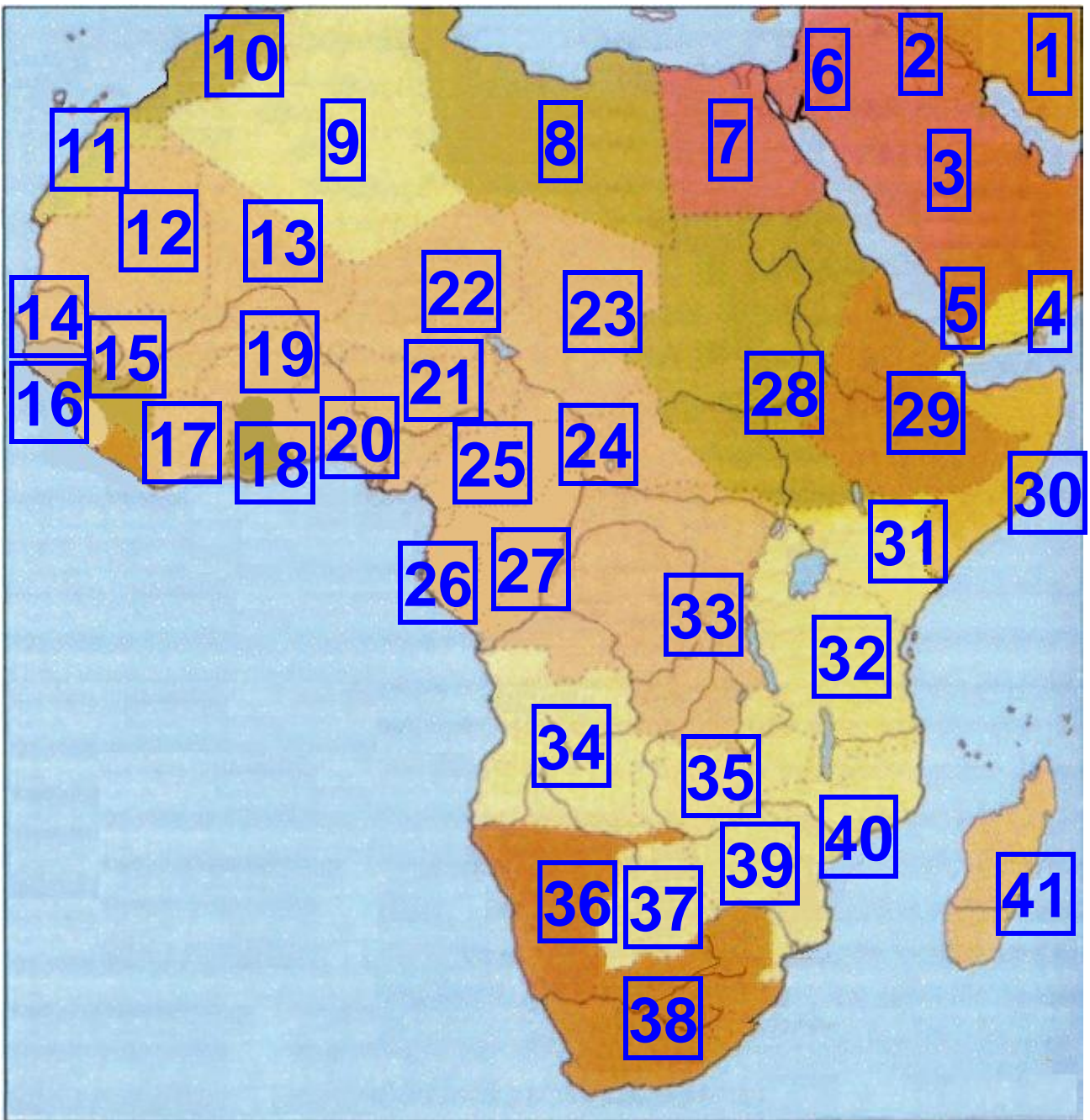
Αριθμός αποδήμων Κινέζων (σε εκατομμύρια)	
1	Στο Χογκ Κογκ
2	Στο Πνομ Πεγκ
3	Στη Κουάλα Λουμπούρ
4	Στη Σιγκαπούρη

Η πορεία της Αφρικής προς την ανεξαρτησία

	Ανεξάρτητα κράτη πριν το 1914
	Έγιναν ανεξάρτητα:
	μεταξύ 1918 και 1948
	μεταξύ 1949 και 1959
	1960
	Μετά το 1960

ΚΡΑΤΗ

1. ΙΡΑΝ	11. Δ. ΣΑΧΑΡΑ
2. ΙΡΑΚ	12. ΜΑΥΡΙΤΑΝΙΑ
3. ΣΑΟΥΔΗΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	13. ΜΑΛΙ
4. Α. ΥΕΜΕΝΗ	14. ΣΕΝΕΓΑΛΗ
5. ΥΕΜΕΝΗ	15. ΓΟΥΙΝΕΑ
6. ΙΟΡΔΑΝΙΑ	16. ΣΙΕΡΑ ΛΕΟΝΕ
7. ΑΙΓΥΠΤΟΣ	17. ΑΚΤΗ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣΤΟΥ
8. ΛΙΒΥΗ	18. ΓΚΑΝΑ
9. ΑΛΓΕΡΙΑ	19. ΑΝΩ ΒΟΛΤΑ
10. ΜΑΡΟΚΟ	20. ΤΟΓΚΟ

4. Η αποαποικιοποίηση της Αφρικής.

21. ΝΙΓΗΡΙΑ	26. ΓΚΑΜΠΟΝ
22. ΝΙΓΗΡΑΣ	27. ΚΟΓΚΟ
23. ΤΣΑΝΤ	28. ΣΟΥΔΑΝ
24. Κ. ΑΦΡΙΚΗ	29. ΑΙΘΙΟΠΙΑ
25. ΚΑΜΕΡΟΥΝ	30. ΣΑΜΑΛΙΑ

31. ΚΕΝΥΑ	37.
	ΜΠΟΤΣΟΥΑΝΑ
32. ΤΑΝΖΑΝΙΑ	38. Ν. ΑΦΡΙΚΗ
33. ΖΑΪΡ	39. ΡΟΔΕΣΙΑ
34. ΑΓΚΟΛΑ	40. ΜΟΣΑΜΒΙΚΗ
35. ΖΑΜΠΙΑ	41.
	ΜΑΔΑΓΑΣΚΑΡΗ
36. ΝΑΜΠΙΜΠΙΑ	

2. Ο Νέλσον Μαντέλα μίλα για την Αφρική των ονείρων του

Κατά τη διάρκεια της ζωής μου, αφιέρωσα τον εαυτό μου σ' αυτή την πάλη για τον αφρικανικό λαό. Αγωνίστηκα κατά της λευκής κυριαρχίας και κατά της μαύρης κυριαρχίας. Υποστήριξα το ιδανικό μιας δημοκρατικής και ελεύθερης κοινωνίας στην οποία όλοι οι άνθρωποι ζουν μαζί αρμονικά και με ίσες ευκαιρίες Είναι ένα ιδανικό το οποίο ελπίζω να ζήσω για να

το πετύχω. Ωστόσο, είναι ένα ιδανικό, για το οποίο είμαι έτοιμος και να πεθάνω.

N. Μαντέλα, Απολογία στη δίκη του για προδοσία, 20 Απριλίου 1964.

Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Grand Larousse, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, τόμ. 2, σ. 64.

5. Απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική: οι μη Ευρωπαίοι δεν επιτρεπόταν να χρησιμοποιούν τη σκάλα που χρησιμοποιούσαν οι Ευρωπαίοι.

Επίσης στα σοβαρά προβλήματα του Τρίτου Κόσμου θα πρέπει να συμπεριληφθούν η πολιτική

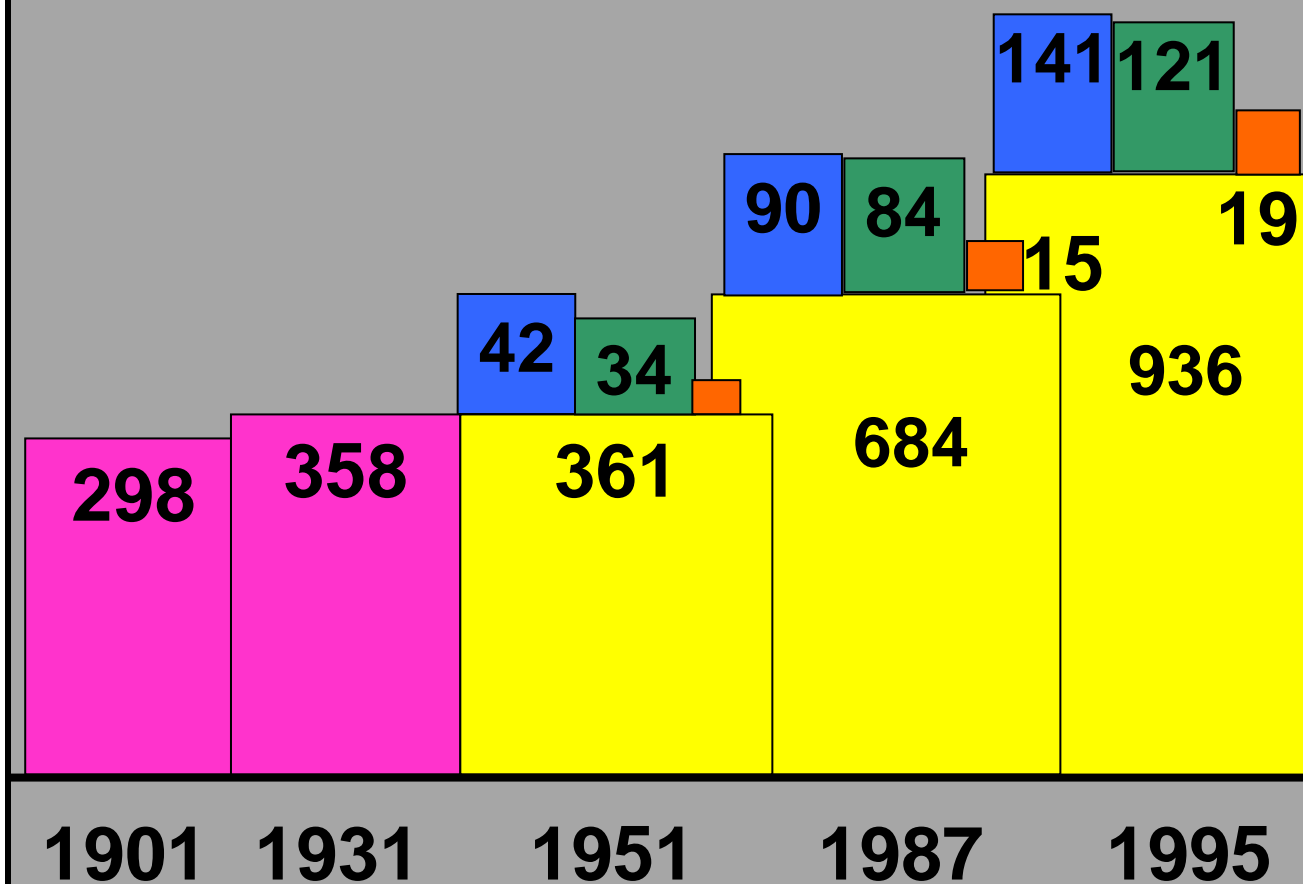
αστάθεια, τα αυταρχικά καθεστώτα, ο θρησκευτικός φανατισμός που οδηγεί σε ακρότητες οι συχνοί και άγριοι πόλεμοι μεταξύ φυλών, καθώς και το μεγάλο πρόβλημα του AIDS. Τα δύο τελευταία είναι ιδιαίτερα έντονα στην Αφρική.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τις κύριες αιτίες της μαζικής μετανάστευσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια από τον Τρίτο Κόσμο προς τον Πρώτο Κόσμο (βλέπε γλωσσάριο).

6. Η πληθυσμιακή αύξηση της Ν. Ασίας, σε εκατομμύρια κατοίκους κατά τον 20ό αιώνα.

(στην επόμενη σελίδα)

- Βρετανική Αυτοκρατορία
- Ινδία
- Πακιστάν
- Μπαγκλαντές
- Σρι Λάνκα (Κεϋλάνη)

3. Η οικονομική οργάνωση των αποικιών από τους αποικιοκράτες

Μπορεί να σας ενδιαφέρει να μάθετε ότι ακόμη και σήμερα ο αναποφλοίωτος καφές είναι γνωστός στην Ουγκάντα ως *κιμπόκο*. Η λέξη «κιμπόκο» σημαίνει μαστίγωμα. Προέρχεται από το ότι, πριν τη δεκαετία του 1930, αν ένας αγρότης αρνιόταν να καλλιεργήσει καφέ μετά από αποικιακή εντολή, θα μαστιγωνόταν [...] Υποχρεωνόμασταν να παράγουμε προϊόντα που δεν καταναλώνουμε και να καταναλώνουμε αυτά που δεν παρήγαμε.

Γιοβερί Μουσεβενί, Πρόεδρος της Ουγκάντα

Λόγος για τις δομικές αλλαγές που πρέπει να γίνουν στην Αφρική, 1989.

Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια *Grand Larousse*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, τόμ. 2, σ. 62.

7. Πεινασμένα παιδιά στη Σομαλία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Αφού μελετήσετε τις πηγές 1 και 2, να παρουσιάσετε τις αρχές στις οποίες σκέφτονταν να θεμελιώσουν οι ηγέτες των αντιαποικιακών κινήμάτων τις νέες κοινωνίες που οραματίζονταν να δημιουργήσουν μετά την εκδίωξη των αποικιοκρατών.**
- 2. Να μελετήσετε τη φωτογραφία 5 και στη συνέχεια να εκπονήσετε άσκηση άστρου θέτοντας στο κέντρο τον όρο «απαρτχάιντ».**

3. Ποια η ευθύνη των αποικιοκρατών για την υπανάπτυξη που μαστίζει σήμερα πολλές πρώην αποικίες; Πριν απαντήσετε, να μελετήσετε την πηγή 3.

4. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για τη δράση του Μαχάτμα Γκάντι και του Παντίτ Νεχρού.

ΕΝΟΤΗΤΑ 53

Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών και η μεταψυχροπολεμική Ευρώπη

**Όξυνση των προβλημάτων των
λαϊκών δημοκρατιών Τα προβλή-
ματα που αντιμετώπιζαν οι λαϊκές
δημοκρατίες της Α. Ευρώπης
οξύνθηκαν στη δεκαετία του '80. Η
οικονομία δεν ανταποκρινόταν στις
σύγχρονες ανάγκες, πράγμα που
φαινόταν ιδιαίτερα στην ανεπάρ-
κεια καταναλωτικών αγαθών. Η
Σοβιετική Ένωση ξόδευε σε εξοπλι-
σμούς, για να μην υστερήσει από
τις ΗΠΑ, ποσά πολύ μεγαλύτερα
από αυτά που άντεχε η οικονομία
της. Παράλληλα, το σύστημα λήψης
αποφάσεων είχε γίνει τόσο**

συγκεντρωτικό, που οι πολίτες ένωσαν ολότελα ξένοι προς αυτό.

Οι μεταρρυθμίσεις

Γκορμπατσόφ Η ανάδειξη, το 1985, του **Μιχαήλ Γκορμπατσόφ** στη θέση του ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης υπήρξε καταλυτική. Ο **Γκορμπατσόφ** επικέντρωσε τις προσπάθειές του στην αναδιάρθρωση της οικονομικής και πολιτικής δομής της χώρας (*περεστρόικα*: ανασυγκρότηση, κατάργηση του αυστηρού κρατικού ελέγχου της οικονομίας και εκδημοκρατισμός των πολιτικών διαδικασιών) και στην επίτευξη της διαφάνειας, της ελεύθερης πληροφόρησης και διατύπωσης γνώμης (*γκλάσνοστ*). Παράλληλα, ενθάρρυνε την κριτική, παραχώρησε κάποιες πολιτικές ελευθερίες και χαλάρωσε τους δεσμούς της Μόσχας με τις άλλες

σοβιετικές δημοκρατίες αλλά και με τις λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης.

1. Σοβιετικοί πύραυλοι.

Οι στρατιωτικές δαπάνες της Σοβιετικής Ένωσης ήταν μια αληθινή οικονομική αιμορραγία, καθώς το 1985 ξεπερνούσαν το 75% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της.

Η σύγχυση, ωστόσο, που προκλήθηκε από την απόπειρα εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων οδήγησε σε δραματική οικονομική

κρίση. Ταυτόχρονα, άρχισαν να εκδηλώνονται αποσχιστικές τάσεις σε διάφορες περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης. Επιπλέον, ο Γκορμπατσόφ βρέθηκε αντιμέτωπος με στελέχη του ίδιου του καθεστώτος που δεν επιθυμούσαν τις μεταρρυθμίσεις.

Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης
Η επιλογή του Γκορμπατσόφ να πάψει η Σοβιετική Ένωση να ασκεί έλεγχο στις χώρες της Α. Ευρώπης και η πίεση που άσκησε σ' αυτές για μεταρρυθμίσεις οδήγησαν στην κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών. Στο πλαίσιο αυτό, γεγονότα με τεράστια πολιτική αλλά και συμβολική σημασία υπήρξαν η κατεδάφιση του τείχους του Βερολίνου (Νοέμβριος 1989) και η ένωση της Γερμανίας (3 Οκτωβρίου 1990).

Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ αναφέρεται στη σημασία της περεστρόικα

Η περεστρόικα είναι επιτακτική αναγκαιότητα που πηγάζει από τις διαδικασίες ανάπτυξης στη σοσιαλιστική κοινωνία μας. Αυτή η κοινωνία είναι πλέον ώριμη για αλλαγή. Την αποζητούσε από πολύ καιρό. Κάθε καθυστέρηση στην έναρξη της περεστρόικα θα μπορούσε να οδηγήσει, στο κοντινό μέλλον, σε μια οξυμένη εσωτερική κατάσταση, η οποία, για να το θέσω ωμά, θα εγκυμονούσε σοβαρές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές κρίσεις.

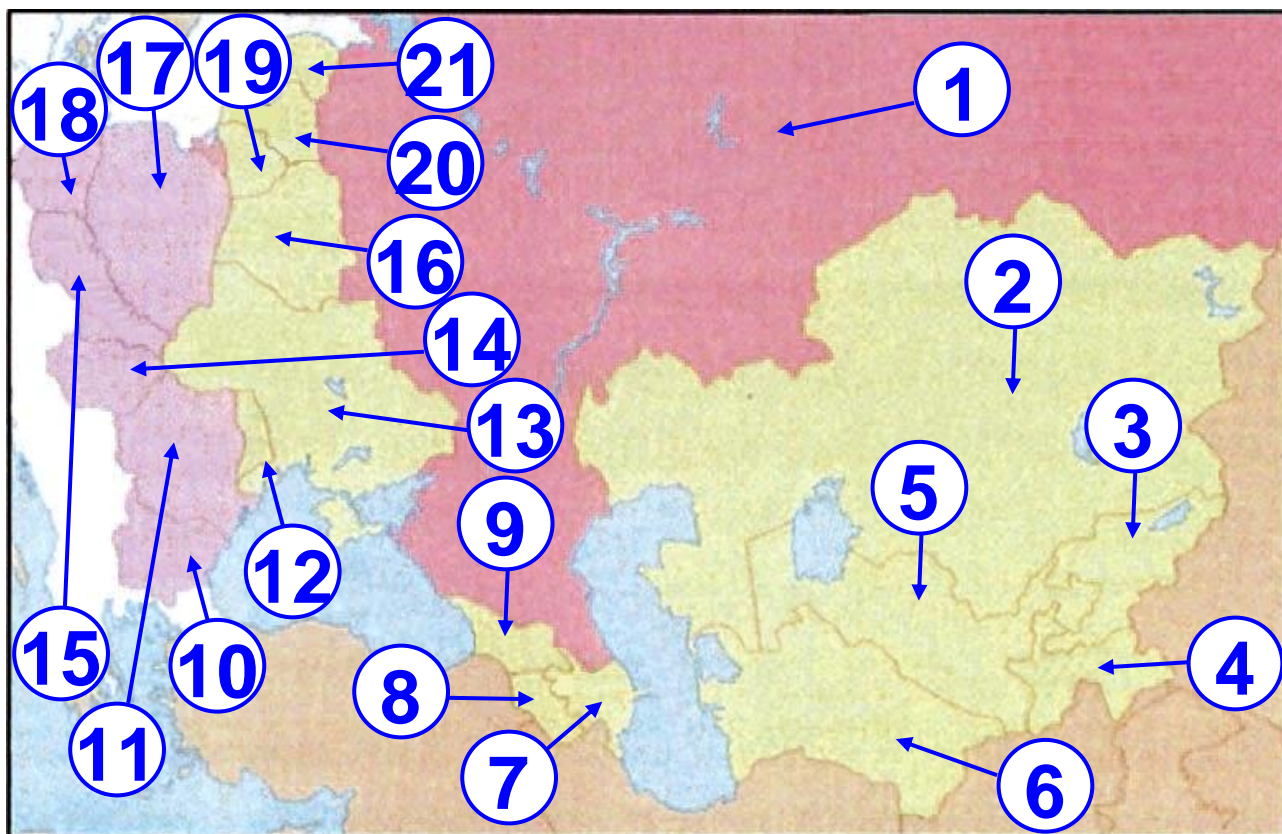
**Μ. Γκορμπατσόφ, *Περεστρόικα*,
μτφρ. Α. Βερυκοκάκη, Νέα Σύνορα-
Λιβάνης Αθήνα 1987, σ. 22.**

2. Μιχαήλ Γκορμπατσόφ:
Ο τελευταίος ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης δεν κατάφερε να ελέγξει τις μεταρρυθμίσεις που προσπάθησε να εφαρμόσει, με αποτέλεσμα την ανατροπή τόσο του ίδιου όσο και του σοβιετικού καθεστώτος.

Σ' αυτές τις συνθήκες, αξιωματούχοι του σοβιετικού καθεστώτος οργάνωσαν πραξικόπημα εναντίον του Γκορμπατσόφ (Αύγουστος 1991), το οποίο απέτυχε, επιταχύνοντας την πορεία προς την κατάρρευση. Παράλληλα, πολλές από τις Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους. Υπό το βάρος αυτών των εξελίξεων επήλθε η επίσημη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (Δεκέμβριος 1991). Στις 31

Δεκεμβρίου 1991 έγινε η υποστολή της κόκκινης σημαίας με το σφυροδρέπανο και η έπαρση της τρίχρωμης ρωσικής σημαίας.

3. Τα κράτη που προέκυψαν από τη διάλυση της ΕΣΣΔ, το 1991.

	Πρώην σοβιετικές δημοκρατίες
	Προσκειμένα στην Σοβιετική ένωση κράτη πριν το τέλος του κουμμουνισμού

ΚΡΑΤΗ

1. ΡΩΣΙΑ	12. ΜΟΛΔΑΒΙΑ
2. ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	13. ΟΥΚΡΑΝΙΑ
3. ΚΙΡΓΙΖΙΑ	14. ΟΥΓΓΑΡΙΑ
4. ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ	15. ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ
5. ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	16. ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ
6. ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ	17. ΠΟΛΩΝΙΑ
7. ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ	18. ΑΝΑΤ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ
8. ΑΡΜΕΝΙΑ	19. ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ
9. ΓΕΩΡΓΙΑ	20. ΛΕΤΟΝΙΑ
10. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	21. ΕΣΘΟΝΙΑ
11. ΡΟΥΜΑΝΙΑ	

Η νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης έφερε πλήθος αλλαγών σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης συνοδεύτηκε από συγκρούσεις που οφείλονταν είτε στην προσπάθεια ελέγχου διαφιλονικούμενων περιοχών από διάφορες εθνότητες είτε στην επιθυμία κάποιων εθνοτήτων για ανεξαρτησία. Ορισμένες από αυτές τις συγκρούσεις συνεχίστηκαν για χρόνια.

Η Γιουγκοσλαβία διαλύθηκε ύστερα από ένα σκληρό πόλεμο (1991-1999) στον οποίο αναμείχθηκαν, με διάφορους τρόπους, τόσο οι ΗΠΑ όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Τσεχοσλοβακία διαλύθηκε ειρηνικά σε δύο νέα ανεξάρτητα

κράτη, την Τσεχία και τη Σλοβακία, ενώ ειρηνικά, επίσης ενώθηκε η Ανατολική Γερμανία με τη Δυτική Γερμανία.

4. Η πτώση του τείχους του Βερολίνου σήμανε, και σε επίπεδο συμβόλων, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων έκανε εκατομμύρια ανθρώπους να αναζητήσουν καλύτερη τύχη στη Δύση. Η μεγάλη διαφορά πλούτου δυτικής –ανατολικής Ευρώπης και Ευρώπης–

Τρίτου Κόσμου προκάλεσε ένα τεράστιο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Η μεταψυχροπολεμική Ευρώπη έπρεπε να αντιμετωπίσει τόσο τα προβλήματα της Δ. Ευρώπης, που υπήρχαν πριν από την κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών, όσο και τη νέα πρόκληση της οικονομικής αφομοίωσης των χωρών της Α. Ευρώπης. Η οικονομική κρίση, έντονη και πριν από την κατάρρευση, επιδεινώθηκε τη δεκαετία του '90.

Στο πλαίσιο αυτό, ένας αριθμός Ευρωπαίων είδε το εισόδημά του να συρρικνώνεται ή έχασε την εργασία του. Τα προβλήματα αυτά, σε συνδυασμό με την αίσθηση ότι απειλούνταν η ασφάλεια και η πολιτισμική συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών από τη μαζική

παρουσία μεταναστών, αναζωπύρωσαν την ξενοφοβία και τον ρατσισμό. Το φαινόμενο απέκτησε, σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, και πολιτική έκφραση που θυμίζει άλλες εποχές (φασιστικά κόμματα).

Παράλληλα, οι Ευρωπαίοι ήρθαν πιο κοντά. Αφού πέρασαν αιώνες σκληρών αναμετρήσεων, οι λαοί της Ευρώπης ανακαλύπτουν σήμερα, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, ότι, πέρα από τις διαφορές των γλωσσών και των εθίμων, είναι φορείς, παρά τις επιμέρους διαφορές, ενός κοινού πολιτισμού. Παράλληλα, η σύγκλιση που σημειώνεται στον τρόπο ζωής και στις κοινωνικές και πολιτιστικές πρακτικές των ευρωπαϊκών λαών αποτελεί θεμελιακό στοιχείο που θα μπορούσε, παρά τις δυσκολίες, να οδηγήσει στη

δημιουργία μιας ισχυρής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Όλα δείχνουν ότι η Ευρώπη βρίσκεται σε μια νέα ιστορική εποχή, μια εποχή που τα τελευταία χαρακτηριστικά της βρίσκονται ακόμη υπό διαμόρφωση.

5. Αλβανοί μετανάστες προσπαθούν να φτάσουν στην Ιταλία. Συχνά, η «Γη της Επαγγελίας» αποδεικνύεται εξαιρετικά αφιλόξενη.

Σε μια εποχή που οι ΗΠΑ μοιάζουν παντοδύναμες και νέες δυνάμεις αναδύθηκαν και

αναδύονται στην Ανατολή (Ιαπωνία, Κίνα, Ινδία), η Ευρώπη, ο αστερισμός που άρχισε να συγκροτείται πριν από πενήντα περίπου χρόνια, μπορεί να γίνει ισχυρός παράγοντας παγκόσμιας ισορροπίας και ειρήνης. Το αν πράγματι θα συμβεί κάτι τέτοιο στον 21ο αιώνα θα εξαρτηθεί από τη διεθνή συγκυρία και από τις επιλογές των ίδιων των Ευρωπαίων.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...διαβάστε

✓ **Στέλιος Κούλογλου,**

**Μια φορά κι έναν καιρό ήταν
μία Σοβιετική Ένωση... (1992),**

**Μην πας ποτέ μόνος στο
ταχυδρομείο (2002).**

**Δύο βιβλία που αναφέρονται
στην κατάρρευση της Σοβιετικής
Ένωσης.**

...δείτε κινηματογραφικές ταινίες

✓ **Λ. Μποντρόβα, Σ' εκείνη τη
χώρα (1997).**

**Οι αλλαγές στη Σοβιετική Ένωση
μέσα από τη ζωή ενός μικρού
ρωσικού χωριού.**

✓ **Λικ και Ζαν Πιερ Νταρντέν, Η
υπόσχεση (1996). Η εκμετάλλευση
των μεταναστών στην Ευρώπη.**

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να εντοπίσετε και να καταγράψετε τις μεταβολές που επέφερε στον ευρωπαϊκό πολιτικό χάρτη της Ευρώπης η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης.

2. Να παρουσιάσετε σε σύντομο κείμενο ένα από τα σημαντικά θέματα που καλείται να

αντιμετωπίσει η σημερινή Ευρώπη.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο θυμόμαστε ότι...

✓ μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου η Ευρώπη χωρίστηκε σε ανατολική, υπό σοβιετική επιρροή, και δυτική, υπό αμερικανική

✓ στην Α. Ευρώπη εγκαθιδρύθηκαν λαϊκές δημοκρατίες

- ✓ στη Δ. Ευρώπη η ανοικοδόμηση στηρίχτηκε στην αμερικανική βοήθεια
- ✓ η ανάδειξη των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ σε υπερδυνάμεις οδήγησε στον Ψυχρό Πόλεμο
- ✓ μεταπολεμικά πολλές από τις αποικίες κέρδισαν την ανεξαρτησία τους
- ✓ οι λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης κατέρρευσαν στα τέλη της δεκαετίας του '80
- ✓ η σημερινή Ευρώπη βρίσκεται σε αναζήτηση εσωτερικής ισορροπίας, αλλά και μιας θέσης στη νέα διεθνή πραγματικότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ 6ου ΤΟΜΟΥ

Μέρος Δεύτερο Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

46. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος	7
47. Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο	35
48. Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση	46
49. Τα αποτελέσματα του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών	65

Μέρος Τρίτο
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ
Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ
ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 2οῦ ΑΙΩΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ:
ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ
ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ
ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20οῦ
ΑΙΩΝΑ

50. Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης	83
51. Διπολισμός και Ψυχρός πόλεμος	98
52. Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου κόσμου	114
53. Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών και η μεταψυχρο- πολεμική Ευρώπη.....	136

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.